

University Doctoral (PhD) Dissertation Abstract

THE EUROPEAN UNION'S EXTERNAL RELATIONS WITH RUSSIA AND UKRAINE

Daniel Haitas

Supervisor: Dr. habil. Ildikó Bartha PhD, Associate Professor of Law

University of Debrecen
Marton Géza Doctoral School of Legal Studies

Debrecen, 2019

University Doctoral (PhD) Dissertation Abstract

THE EUROPEAN UNION'S EXTERNAL RELATIONS WITH RUSSIA AND UKRAINE

Daniel Haitas

Supervisor: Dr. habil. Ildikó Bartha PhD, Associate Professor of Law

University of Debrecen
Marton Géza Doctoral School of Legal Studies

Debrecen, 2019

The Aims of the Dissertation

The purpose of the dissertation is to explore the European Union's external relations with Russia and Ukraine and involves an examination of the basic legal, institutional and political framework that comprise these relations, focusing on various relevant salient features. The author has chosen to examine both Russia and Ukraine's relationship to the European Union due to the closely connected nature of the two countries throughout history, the fact that their relationship to each other influences their relationship with the European Union, and that these two countries are of great importance to the European Union's external relations policy. The modern states of the Russian Federation and Ukraine claim their roots in the ancient Kievan Rus whose ruler Grand Prince Vladimir of the Rurik dynasty adopted Byzantine Eastern Orthodox civilization in 988 A.D, which still plays a fundamental role in the life of these modern states.¹ In the modern era, apart from experiencing a brief period of statehood from 1917 to 1921, it was only in 1991 that Ukraine became a fully independent country.² Previous to this, it had been part of both the Russian Empire and the Soviet Union.³ After the 2004 enlargement, Ukraine become one of the largest and most strategically vital neighbouring states of the European Union.⁴ To illustrate the importance of the country's location, historian Andrew Wilson wrote that "*Ukraine occupies a crucial space at the crossroads of the two great geopolitical ideas of the twentieth century - 'Europe' and 'Eurasia' - and will have a crucial influence on how both these ideas are being reconstructed at the beginning of the new millennium.*"⁵ As for the Russian Federation, this enormous country, amounting to over an eighth of the Earth's landmass,⁶ with its vast energy resources, powerful military, large population and political and cultural influence means that countries around the world must articulate specific policies and aims with regards to engaging with this country, which is

¹ SOROKA, George (2018): Blessings and Curses from Constantinople, *Foreign Affairs*, 25 October 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2018-10-25/blessings-and-curses-constantinople> (Accessed 2018.11.12).

² SAKWA, Richard (2015): *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, I.B Tauris, London, New York, 2015, 7, 9.

³ PIONTEK, Eugenius (2006): Ukraine. In BLOCKMANS, Steven, - LAZOWSKI, Adam (eds.), *The European Union and its Neighbours: A Legal Appraisal of the EU's Policies of Stabilisation, Partnership and Integration*, T.M.C Asser Press, The Hague 2006, 500.

⁴ PIONTEK (2006): i.m., 500.

⁵ WILSON, Andrew (2009): *The Ukrainians: Unexpected Nation*, Yale University Press, New Haven and London, 2009, 279.

⁶ International Business Publications (2011): *Russia: Foreign Policy and National Security Yearbook – Volume 1: Strategic Information and Regulations*, Washington DC, International Business Publications, 2011, 8.

particularly the case with regards to the European Union, which has so many connections to this state. It can be fairly safely asserted that there are few relationships more important for the two entities than their relationship to each other.

Relevant Theoretical and Methodological Concepts

The author draws from various theoretical models which are employed in the dissertation. One such area relates to the processes of regional integration projects, in particular those that have been developed with regards to the development of the European Union. The European Union is a unique regional integration project and model which has its roots in the aftermath of the devastation of World War Two, where the states of Western Europe incrementally moved to a certain degree of political and economic integration. This process continued to evolve, coming to include different parts of Europe, having progressed to what has been termed an “*ever closer union*”. This union is based on certain fundamental characteristics which can be said to define its nature and character. Fundamental to this is the process of collective institutionalized decision-making, with the key bodies being the Commission, Council, Court and Parliament.⁷ A major impetus to the entire European integration project from its very beginning has been the economic development and integration of the continent.⁸ This has involved various elements over time which have developed, one of the most fundamental being the European Union’s Single Market which is based on the four freedoms, that is the free movement of labour, goods, capital, and services.

Over time various models have been put forward that seek to articulate conceptual frameworks for the broader European integration process. These attempt to deal with such issues, among others, as to the reason certain states join regional organizations and hand over certain aspects of their political powers and authority; the way in which they these integration projects develop in terms of increasing their powers, and their enlargement to include new member states; and the way in which they influence and effect the countries in their specific regions.⁹ Three

⁷ CINI, Michelle (2007): Introduction. In CINI, Michelle ed: *European Union Politics*, (2nd edition), Oxford University Press, Oxford, 2.

⁸ Ibid, 3.

⁹ SCHIMMELFENNIG, Frank (2018): Regional Integration Theory. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford, Oxford University Press (Pre-publication version of article) 1, https://www.researchgate.net/profile/Frank_Schimmelfennig/publication/325392599_Regional_Integration_Theory/links/5b0af3560f7e9b1ed7f9c9e3/Regional-Integration-Theory.pdf?origin=publication_detail (Accessed 2019.02.17)

prominent models which have been put forward seeking to explain the process of European integration are intergovernmentalism, neofunctionalism and postfunctionalism.¹⁰ As shall be seen over the course of this dissertation, the three models, each in their own way, can act as aids, at various points, in understanding certain elements of the subject matter of the topic at hand, sometimes with one particular model being exclusively relevant, and other times a mixture of these conceptual frameworks being utilized in order to explain certain developments, facts and phenomena. In addition to being of value with regards to understanding certain regional integration structures and their internal nature, as shall be seen it can also be of value in understanding how the European Union relates to non-Member States within the context of its external relations policies and actions.

Intergovernmentalism gives a special role to the nation state in integration projects, and argues that the European integration process has not made the nation state obsolete.¹¹ Furthermore, nation states attempt to increase their economic interests and security within the broader process of regional integration.¹² This is a model of integration which may be described as being state-centric.¹³ According to this particular conceptual framework, nation states retain control of the institutions and organizations which result from integration processes, and seek to utilize regional organizations in order to obtain bargaining outcomes.¹⁴ Neo-functionalism, which was particularly popular in the 1950s and 1960s,¹⁵ rather places special emphasis on supranational actors and structures themselves, believing that they can make independent decisions and shape the actual process of integration according to their specific interests.¹⁶ It is an approach which argues that nation states are not the only key actors in world politics, and thus places a special focus on both supranational institutions as well as non-state actors.¹⁷ It is a model which gives less influence to the nation states than the intergovernmental model, claiming that governments are not truly in control of integration, and that the integration process leads to what have been termed “*spillovers*”,

¹⁰ Ibid.

¹¹ HATTON, Lucy (2011): *Theories of European Integration*, CIVITAS Institute for the Study of Civil Society, 2011 (last updated 2015), <https://www.civitas.org.uk/content/files/OS.16-Theories.pdf> (Accessed 2019.02.14)

¹² SCHIMMELFENNIG (2018): i.m., 1.

¹³ CINI, Michelle (2016): Intergovernmentalism. In CINI, Michelle - PÉRES-SOLÓRZANO BORRAGÁN, Nieves eds.: *European Union Politics*, Fifth Edition, Oxford, Oxford University Press, 66.

¹⁴ SCHIMMELFENNIG (2018): i.m., 2.

¹⁵ HATTON (2011): i.m.

¹⁶ SCHIMMELFENNIG (2018): i.m., 2.

¹⁷ JENSEN, Carsten Strobj (2016): Neo-functionalism. In CINI, Michelle - PÉRES-SOLÓRZANO BORRAGÁN, Nieves, *European Union Politics*, Fifth Edition, Oxford, Oxford University Press, 53.

which leads to the integration process going beyond mere intergovernmental bargaining.¹⁸ This model holds that these spillovers actually lead to the process of European integration being a self-sustaining process, leading to the creation of a new supranational political community.¹⁹ Finally, postfunctionalism points out and highlights the backlash that can occur as a result of the integration process, which is connected to such factors as a decrease in national sovereignty, leading to scepticism about the integration process, fuelling in response certain eurosceptic political movements.²⁰ This can lead to an impediment to the integration process, or even eventual disintegration.²¹ These models are of value with regards to the subject of this dissertation, and thus shall be utilized accordingly, where it is deemed appropriate.

Another theoretical concept relating to the European Union's relations with third countries which will be important in this dissertation is the concept of "*external governance*".²² This seeks to explain the way in which the European Union is able to expand its influence and export its norms and values (which, of course, is connected to the status of the European Union as an international actor in its own right), often at times with a focus on integration and bringing about closer relations without necessarily offering the third countries involved an explicit membership perspective, which is also a result of the consequences of the great eastern enlargements of the European Union, which led to a certain fatigue in in this area.²³ External governance in this context has been defined as occurring in the case where the *legal boundary* of the EU is extended by exporting the *acquis communautaire* to neighbouring third countries without full institutional integration taking place.²⁴ One contention of this dissertation is that Ukraine can be considered as an object of the EU external governance in certain particulars, in many ways now being formally committed to conforming to the norms and values of the European Union as a result of the Association Agreement, despite not being promised a membership perspective. As shall be seen, this contrasts markedly with the nature of the EU-Russia relationship, with the latter being resistant to such a model of relations.

¹⁸ SCHIMMELFENNIG (2018): i.m., 2.

¹⁹ HATTON (2011): i.m.

²⁰ SCHIMMELFENNIG (2018): i.m., 2

²¹ Ibid.

²² LAVENEX, Sandra (2004): EU External governance in 'wider Europe'. *Journal of European Public Policy*, Vol. 11, No. 4, 683, <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:77032> (Accessed 2019.02.10)

²³ CAMPAIN, Marie (2012): Avoiding new dividing lines? EU external governance and the Eastern neighbours. In STADMÜLLER, Elzbieta – BACHMANN, Klaus eds: *The EU's Shifting Borders: Theoretical approaches and policy implications in the new neighbourhood*, London and New York: Routledge, 2012, 120; LAVENEX (2004): i.m., 683.

²⁴ LAVENEX, Ibid.

The primary scientific tools of the work include formal legal analysis and the comparative method. The former is employed in the sense of presenting and analysing key legal texts and instruments relating to the topic, including the aims, goals, commitments and obligations which they contain. However, it should be noted that it goes beyond what some may consider as a more conventional analysis of legal texts. Naturally, the dissertation deals with and seeks to explain the *legal basis of the European Union's legal actions* (in relation to the Russian Federation and Ukraine) according to the relevant primary and secondary legal sources of the European Union, examining the *legal framework* of the European Union's relations with both these state entities. This includes looking at their respective Partnership and Cooperation Agreements, and Ukraine's Association Agreement with the European Union. Furthermore, the most relevant aspects of these agreements shall be examined, illustrating the fundamental nature of such agreements, including their core aims, values and purpose, as well as their structure. However, there is a strong emphasis on exploring and providing the relevant background, where appropriate, to the formation of the legal instruments, actions and frameworks that are analysed and explored here, with this acting somewhat as the foundation of the analysis. The author believes that it is vital in order to understand the historical and political context in which these were brought into being and developed over time. This includes looking at the background leading and contributing to the coming into being of the major legal instruments signed between the European Union and both Russia and Ukraine examined in the dissertation, such as the Partnership and Cooperation Agreements and Association Agreement, energy relations between the EU and the two respective states, the events leading to the imposition of the restrictive measures regime on Russia by the European Union, and the formation and coming into being of the Eurasian Economic Union. Thus, it can be said that the relevant legal instruments and actions in the dissertation are analysed as being concrete manifestations and expressions of these various historical and political factors.

The comparative method is also utilized here in order to illuminate and illustrate the essential differences between the European Union's relations with the Russian Federation on the one hand, and Ukraine on the other. The author believes that including both of these countries in this dissertation makes the work of greater interest than if only one country had been focused upon, because they provide very rich comparative material, illustrating the different goals and approaches in the way certain third countries interact with the European Union, and also the way and degree to which the EU wishes to engage and partner with them. Here there shall be an analysis

of the degree and level in which the EU has sought to partner with the Russian Federation and Ukraine, the historical development relating to this, and where matters stand at the present time with regards to this. Included in the comparison is, where appropriate, the utilization of the above mentioned theoretical models and frameworks when discussing EU-Russia and EU-Ukraine relations, attempting to apply these theories to the EU's relations with these third countries. This also involves surveying the motivations of these third countries when engaging the EU, which has a particular relevance in the case of Ukraine.

The dissertation, in addition to legal analysis, also incorporates a political science and historical approach to the subject at hand. This includes surveying the relevant historical and political background to the legal agreements and framework of the EU's relations with Russia and Ukraine. This also means, in addition to relevant legal texts and academic literature, utilizing various policy papers from the EU institutions, as well as reliable and reputable authors and journalistic sources dealing with the subject matter, including the positions and actions of the various political actors of importance to the topic.

Main Subject Matter of the Analysis

The European Union, despite the fact that it is composed of 28 independent Member States, is also an international actor in its own right. It has sought to increase and deepen this particular role, and over time has created a network of relations throughout world which has strengthened and increased its presence in the international arena.²⁵ The EU thus has a recognizable and very real presence in various parts of the world where it seeks to pursue and promote its interests. This is no less the case in relation to its immediate neighbourhood, particularly with regards to those countries to its East. In 2004 and 2007 the European Union experienced a great enlargement as a result of its integration of a number of countries of the former Eastern Bloc. One of the consequences of this historical event was that it brought a group of new neighbours to its borders with which it would have to coexist and relate to in a very direct and immediate way. In this

²⁵ CRAIG, Paul – DE BURCA, Grainne (2011): *EU Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford, Oxford University Press, Fifth Edition, 303. According to Article 21 of the Treaty on European Union, The European Union is to develop relationships and create partnerships with third countries, as well as various international, regional and global organisations that share its principles. Additionally, the EU is to define and pursue common policies and actions in the field of international relations with the aims, *inter alia*, of defending its values and interests, as well as its security, independence and integrity.

specific historic context it became a necessity for the EU to formulate a strategy in order to deal with this new situation, which would define its own interests in relation to its neighbours and the creation of very real and effective mechanisms and tools in order to achieve its goals. The proposed answer to this problem was the European Neighbourhood Policy (ENP), which was initiated as part of the EU's quest to formulate an identity for itself in light of the new environment and circumstances that it encountered as a result of its expansion. The dissertation begins with an overview of the European Neighbourhood Policy (ENP), including the historic context in which it was brought into being, its scope and aims, as well as its economic and political dimensions. The ENP's Eastern dimension, the Eastern Partnership, is also explored, which offers the main framework for the European Union's external relations with its Eastern European neighbours. The legal instruments within the framework of the ENP and Eastern Partnership will be surveyed, including the concept of Action Plans and Association Agreements which are able to be signed between the European Union and partner countries. The ENP was launched in 2004, having been based on a 2003 policy document titled „*Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*”.²⁶ The European Union has been conceived of as a “normative power”, in that its influence in the international arena lies in the upholding and promotion of certain ideas and norms.²⁷ It is this assumption that essentially lies behind the conception and formulation of the ENP.²⁸ Furthermore, the ENP itself has also been characterised in terms of being an external governance project which seeks to manage the neighbouring lands beyond its own borders, this concept having been formulated in order to highlight the specific nature of the EU's attempt to extend its influence and governance outside of the boundaries of the

²⁶ Communication from the Commission (2003): *Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, 11 March 2003, COM (2003), 3, http://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf, (Accessed 2018.02.02)

²⁷ MANNERS, Ian (2002): Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *Journal of Common Market Studies*, Vol.40, No. 2, 21, https://rucforsk.ruc.dk/ws/portalfiles/portal/38395695/Ian_Manners_Normative_Power_Europe_A_Contradiction_in_Terms_COPRI_38_2000.pdf (Accessed 2019.02.15)

²⁸ KAPITONENKO, Mykola (2015): Ukraine: The Need to Securitise the European Neighborhood Policy. In INAYEH, Alina – FORBRIG, Joerg eds.: *Reviewing the European Neighbourhood Policy: Eastern Perspectives*, Europe Policy Paper 4, The German Marshall Fund of the United States, Washington DC, 38, www.gmfus.org/file/6400/download (Accessed 2019.02.15)

EU, and is in particular a result of both the EU's nature as an international actor as well as a sense of enlargement fatigue that arose after the joining of the new Member States in 2004 and 2007.²⁹

The Eastern Partnership was initiated in 2008 with a joint proposal made by Poland and Sweden which stated that “*There is a need to strengthen the European offer in the Eastern direction and to develop an Eastern Partnership.*”³⁰ The proposal went on to say that this partnership should be based upon the ENP but at the same time it should also go beyond it, agreeing with the principle of differentiation in relation to neighbours contained in the ENP, and at the same time enforcing the horizontal connections between the European Union and these particular neighbours.³¹ The proposal stated that the co-operation is to include the following countries included in the ENP, that is Ukraine, Moldova, Azerbaijan, Armenia, Georgia and Belarus, and that certain projects could even be extended to the Russian Federation.³² The launching of the Eastern Partnership foresaw establishing “*New contractual relations*” between the European Union and the third country participants of the Eastern Partnership, particularly in the form of Association Agreements.³³ Any new contractual framework which would go beyond the Partnership and Cooperation Agreement would be with countries with the willingness and ability to undertake commitments of a far-reaching nature with the European Union.³⁴ This new contractual framework aimed to bring about strong political links between the country and the European Union, with the former seeking to establish “*a closer link*” with the standards and legislation of the latter.³⁵

The dissertation also looks at the framework of European Union—Russia relations, with a focus on the Partnership and Cooperation Agreement signed between the two, the Common Strategy on Russia and the Four Common Spaces. It can be said that Russia's approach to its relations with the European Union differs greatly from that of certain other Post-Soviet states, such

²⁹ CAMPAIN, Marie (2012): Avoiding new dividing lines? EU external governance and the Eastern neighbours. In STADMÜLLER, Elzbieta – BACHMANN, Klaus eds.: *The EU's Shifting Borders: Theoretical approaches and policy implications in the new neighbourhood*, London and New York: Routledge, 120.

³⁰ EU Neighbours (2008): *Polish-Swedish Proposal: Eastern Partnership*, June 2008, <http://www.euneighbours.eu/library/sites/default/files/attachments/Polish-Swedish%20Proposal.pdf>, (Accessed 2017.10.08)

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council (2008): Eastern Partnership COM (2008) 823 final {SEC(2008) 2974}, Paragraph 31, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52008DC0823>, (Accessed 2017.10.08).

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

as Ukraine, which seek deeper integration with the European Union. Despite the fact that Russian leaders have often affirmed the European nature of Russia, and have even proposed the concept of a Greater Europe “*from Lisbon to Vladivostok*”,³⁶ this has not meant an attempt at joining the European Union itself or even becoming an associated state. Instead, Russia has envisaged deepening its relationship with the European Union on a more horizontal basis,³⁷ or, as one commentator has put it, “*Russia seeks to engage the EU without joining it*”.³⁸ Indeed, there has been no membership perspective offered to Russia to join the European Union (though it must be added that the situation is the same for those countries that have signed the comprehensive new generation Association Agreements with the European Union) and does not adhere to the principle of fully conforming itself to EU standards and norms.³⁹ Instead, it can be argued that EU-Russia relations are dominated by certain key issues and bargaining without any truly comprehensive integration taking place.⁴⁰

The dissertation also examines the legal framework of EU-Ukraine relations, which includes surveying Ukraine’s Partnership and Cooperation Agreement with the European Union; the Action Plan signed between the two in the context of the European Neighbourhood Policy; and lastly the Association Agreement signed between the two. Particularly with the signing of the last agreement, Ukraine has committed itself to the course of deep and substantial integration with the European Union, necessarily going beyond the level which Russia has sought to attain in this area. However, the ultimate coming into force of the Association Agreement experienced an obstacle due to a citizen initiated referendum that was organized in the Netherlands during the course of 2016,⁴¹ an event which is also be analysed in the dissertation.

The adoption of the Association Agreement also presents certain opportunities for Ukraine in relation to its relationship with non-EU Member States. By signing the Association Agreement with the European Union in 2014, Ukraine committed itself to deepening its integration with the European Union. However, despite this clear and unambiguous commitment to go down the path

³⁶ TRENIN, Dmitri (2015): From Greater Europe to Greater Asia? The Sino-Russian Entente, Carnegie Moscow Center, 1, https://carnegieendowment.org/files/CP_Trenin_To_Asia_WEB_2015Eng.pdf (2019.02.14)

³⁷ Though it should be stated that during his presidency Boris Yeltsin once lamented that Russia was not a Member State of the European Union. See MAASS, Anna-Sophie (2017): *EU-Russia Relations, 1999-2015: From Courtship to Confrontation*. Oxon, Routledge.

³⁸ DOV (2004): i.m. 107.

³⁹ LIGHT – LÖWENHARDT – WHITE (2003): i.m. 66.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ NIJEBOER, Arjen: The Dutch Consultative Referendum Law: An Overview. *Meer Democratie*, <https://www.meerdemocratie.nl/dutch-consultative-referendum-law-overview> (Accessed 2017.12.01)

of, and pursue, European Union integration, at the same time, Ukraine since attaining independent statehood has also sought to expand its relations with various countries in its immediate region and beyond. Such a course of action is natural for all countries, and has a particular relevance for those states which inhabit the regions of Central and Eastern Europe, who find themselves in a crucial geographical and geopolitical location, and Ukraine is no exception to this. This attempt at pursuing a multi-vector policy while also being committed to European integration has manifested itself in different ways since the time that Ukraine attained independent statehood, one of which in the country's pursuit of its relations with the People's Republic of China, which also includes cooperation in the broader context of China's Belt and Road Initiative.⁴² This development is also surveyed in the dissertation. Ukraine, though not a full member of the European Union nor even obtained an explicit membership perspective, due to its Association Agreement with the latter, can now be seen as a kind of gateway country for countries like China who wish to strengthen their relationship with the European Union.⁴³

One of the main propositions of this dissertation is that there is a substantial difference as to what degree Russia and Ukraine wish to integrate with the European Union, which is perhaps best reflected in the differing legal frameworks both have put in place with the European Union to govern their relations. It is argued that Russia does not seek a large-scale approximation to European Union standards and norms, while, in contrast to this, Ukraine, in particular with the signing of the Association Agreement with the European Union, has committed itself to a deep integration with the European Union, and in fact, that country has strongly professed a desire to one day achieve full membership of the organization.⁴⁴ As shall be seen in the dissertation in the case of Ukraine, a mechanism has been created where non-EU Member States can participate to a

⁴² The Belt and Road Initiative, also known as the One Road, One Belt Initiative, can be said to have been launched with a speech that Chinese President Xi Jinping made at the Nazarbayev University in Astana, Kazakhshtan, on September 7 2013. See The State Council Information Office of the People's Republic of China (2017): President Xi's statements on the Belt and Road Initiative, 17 April 2017, <http://www.scio.gov.cn/31773/35507/35520/Document/1548585/1548585.htm> (Accessed 2019.04.07); WITTE, Michelle: Xi Jinping Calls for Regional Cooperation Via New Silk Road, *The Astana Times*, 11 September 2013, <https://astanatimes.com/2013/09/xi-jinping-calls-for-regional-cooperation-via-new-silk-road/>, (Accessed 2019.04.07)

⁴³ Xinhua (2017): Belt and Road Initiative holds vast development opportunities for Ukraine: First Vice PM, 10 October 2017, http://www.xinhuanet.com/english/2017-10/04/c_136658920.htm (Accessed 2019.02.17); MYKAL, Olena (2016): Why China Is Interested in Ukraine, *The Diplomat*, 10 March 2016, <https://thediplomat.com/2016/03/why-china-is-interested-in-ukraine/> (Accessed 2019.02.17)

⁴⁴ RadioFreeEurope/RadioLiberty (2019): Ukraine President Signs Constitutional Amendment on NATO, EU Membership, 19 February 2019, <https://www.rferl.org/a/ukraine-president-signs-constitutional-amendment-on-nato-eu-membership/29779430.html> (Accessed 2019.06.07).

certain extent in this Single Market through the creation of a Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), which is a feature of the Association Agreement signed by Ukraine with the European Union. The aims of the agreements signed between the European Union and the Russian Federation can be said to be less ambitious in this regard, which aimed rather at granting most-favoured-nation status to the country and to begin the process of establishing a free trade area.⁴⁵

An example of the way in which third countries may intensify and deepen their relations with the European Union is through the easing of visa requirements for citizens of each other's respective countries. According to Article 77(2) of the Treaty on the Functioning of the European Union, the European Union is to adopt a common policy with regards to visa and other types of short-stay residence permits.⁴⁶ The dissertation contains a survey of the European Union's visa regulations with Ukraine and Russia, which illustrates well the level of integration attained respectively between them.

An extremely important factor in the EU's relations with both Russia and Ukraine relates to energy. With regards to EU-Russia energy relations, the author's examination shall include surveying such gas pipeline projects as OPAL, South Stream, Turkish Stream and Nord Stream II. This shall include legal issues raised that have or could inhibit these projects operating on the territory of the European Union. Additionally, there shall be a survey of attempts by the EU and Russia at coming to some sort of overarching legal framework of energy relations. Additionally, the dissertation also contains an examination of Ukraine's attempts at approximating to the European Union's Energy *acquis*, which has been substantial, also signifying an approach that differs markedly from that adopted by Russia with regards to the same issue.

The dissertation also includes an analysis of the restrictive measures placed on Russia by the EU as a result of events in Crimea and East Ukraine, and also Russia's reaction in response to this development. As part of this analysis, there will be an examination of the relevant legal background of restrictive measures and sanctions as a tool of EU external relations, and how events

⁴⁵ HAUKKLA, Hiski (2000): The Making of the European Union's Common Strategy on Russia. Upi Working Papers 28, 7, <http://www.bits.de/EURA/wp28.pdf>, (Accessed 2018.02.02). The concept of most-favoured-nation status is a term rooted in the World Trade Organization, with this term meaning that countries cannot normally discriminate between their various trading partners, which means that if a special favour is granted to one state, so it must be done for all WTO member states. See World Trade Organization: Principles of the Trading System, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm (Accessed 2018.11.08)

⁴⁶ Furthermore, Regulation 539/2001, Regulation 1683/95 and Regulation 810/2009 act as the legal basis of the EU's visa policy. See VAN ELSUWEGE, Peter (ed.), *EU-Russia Visa Facilitation and Liberalization: State of Play and Prospects for the Future*, EU-Russia Civil Society Forum, September 2013, 13, <https://biblio.ugent.be/publication/4157305/file/4157306.pdf> (Accessed 2019.02.17)

in Crimea and East Ukraine, and the subsequent sanctions have impeded EU-Russia relations. This will illustrate how events in Ukraine directly affect Russia-EU relations. It is undeniable that the restrictive measures are a major factor in the present relations of the European Union and Russia, and by their very nature they have caused certain difficulties in bilateral relations. As such, it can be said that the state of Russia-Ukraine relations, and the present tensions that exist between both countries also has an effect on the relationship of the European Union with these individual states, and can influence the degree to which it may maintain and intensify these connections. The imposition of sanctions as a tool available in the practice of European Union external relations can be said to be an example of the handing over of nation states power to the supranational level.⁴⁷ However, at the same time it has been argued that despite the fact that on a supranational level the European Union has gained more power in this area, still the Member States also maintain a certain control over the procedure.⁴⁸ Additionally, for restrictive measures to be implemented, the European Council must adopt the decision unanimously.⁴⁹ In fact, the example of the European Union's restrictive measures against Russia can be said to support the idea that both intergovernmental and neofunctionalist models are at work, as they involve Member States agreement to the sanctions, but at the same time sanctions have continued to be maintained and successively renewed, despite the scepticism that exists in many sectors of the European Union with regards to the restrictive measures regime.

Furthermore, the dissertation contains an analysis of important cases which have come before the European Court of Justice and General Court of the European Union which deal with the European Union's sanctions against Russia, for example C-72/15, involving the Russian oil and gas company Rosneft. These cases illustrate how the Russia-Ukraine conflict and its ramifications for the European Union have led to a further clarification and confirmation of the Court of Justice of the European Union's role and position in relation to external relations.

Russia has sought to create an alternative model of integration in the post-Soviet space, which is the Eurasian Economic Union. This is both a competitor to the EU in certain ways and in

⁴⁷ BARBOU DES COURIERES, Constance, (2017): Between Supranationalism and Inter-Governmentalism in the European Union's Foreign Policy: A Principle-Agent Approach of the Sanction Policy in the CFSP Framework, *Revista UNISCI/UNISCI Journal*, No 43, January 2017, 9, <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-91857/UNISCIDP43-1BARBOU.pdf> (Accessed 2019.02.17)

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ European Council/Council of the European Union: Adoption and review procedures for EU sanctions, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/adoption-review-procedure/> (Accessed 2019.02.17)

certain areas, but also, at the same time, draws inspiration from the EU as well, to a certain extent even mirroring it in various particulars. In the dissertation it shall be seen in which ways the EU acts as a source of inspiration and competitor to the Eurasian Union. This shall involve looking at the major characteristics of the Eurasian Economic Union, and to a certain extent the way in which it is similar and different to the European Union. One aspect of this is that it shall be argued that on the whole the Eurasian Economic Union represents an intergovernmental model of integration. The extent of integration which has taken place so far and the nature of its institutions justifies this assertion, as they reflect the ultimate importance of the nation state in the process and the maintenance of its centrality during the course of Eurasian integration. However, at the same time, it must be admitted that a very real supranational structure and regional organisation has come into being with defined competences and powers. A scene of competition between the EU and the Eurasian Economic Union has been Ukraine, and so there shall be an analysis of Ukraine's relationship to Eurasian integration and also to the EU's Eastern Partnership initiative, which is the initiative that has sought to bring post-Soviet states closer to the European Union. In certain cases there has been some attempt or at least propositions with regards to how to balance the two integration projects in various ways. Such balancing raises certain legal complexities, which would inhibit certain propositions for a kind of simultaneous integration with both the European and Eurasian integration projects.

The dissertation contains two case studies involving Hungary, one relating to Hungary-Russia energy relations, and the other relating to Hungary-Ukraine relations. In relation to Hungary's energy relations with the Russian Federation, the specific example looked at here was nuclear energy and the Paks II project. However, certain issues were raised by the European Commission in relation to this development and its compliance with European Union law, which are explored in the dissertation, particularly relating to an infringement procedure and state aid investigation. This also illustrates the way in which the broader European Union regulatory regime can also directly impact and at times even impede the extent and degree of relations that can be pursued by EU Member States and third countries. With regards to Hungary and Ukraine, there is a brief case study relating areas of the bilateral relationship that the author believes also has a relevance to Ukraine's broader relationship with the European Union. This section includes certain background information to Hungary and Ukraine's relationship, and two specific areas relating to this relationship, specifically Ukrainian citizens being granted visa free travel to the EU, and

Ukrainians access to the labour markets of EU Member States, and Hungary's possible relation to this.

Conclusions

As to the future of the European Union's external relations with Russia and Ukraine, time will tell as to how their contours and characteristics will change and develop. Based on the utilization of the comparative method in the dissertation, the conclusion is reached that there is a great difference in the nature of the relations between the EU and these two specific state entities. In essence, it is argued that Russia does not aim at completely conforming and approximating itself to the European Union's norms and standards. This stands in stark contrast to the attitude of Ukraine and its desire to ultimately achieve full membership of the European Union. The greatest manifestation of this commitment to European integration was the signing of the Association Agreement with the European Union.

In relation to Russia, it is difficult to predict the future nature of the relationship. Despite various calls for the lifting of sanctions against Russia and the questioning of their utility, and a desire among certain quarters within the European Union for a resetting of relations and rapprochement, it appears that the restrictive measures regime placed on Russia by the EU will continue into at least the near future, if not beyond. It is undeniable that these restrictive measures are a major issue in the relations between the EU and Russia and, as has been seen in this dissertation, it can be said that it is difficult to predict the ultimate duration of the restrictive measures placed on the Russian Federation by the European Union due to the various complex factors relating to the relevant issues. In any case, the adoption by the European Union of restrictive measures as a result of events in Crimea and East Ukraine against the Russian Federation is a notable and striking example of the utilization of certain tools of external relations policy available to it in relation to its dealings with third countries.

As has been seen, Ukraine, particularly as a result of the Association Agreement, now has firmly committed itself to deep integration with the European Union. It can be expected that this process will continue and gain strength with time and the Ukrainians have also clearly articulated their desire to achieve the status of a full European Union Member State. However, the fact that the country has not been given an explicit membership perspective, coupled together with the

general enlargement fatigue which exists in the European Union (as evidenced by the referendum in the Netherlands) does not bode well for such a prospect, at least in the near future. In particular, it can be said that the impending Brexit, which was explicitly linked to issues relating to large scale migration from fellow European Union citizens particularly from the region of Central and Eastern Europe, will no doubt create a degree of caution in any future enlargements. Already important voices from within the European Union have expressed concern with regards to future enlargement into the West Balkan region, despite the fact that these states, within the context of the Stabilisation and Association Agreements, have been given explicit membership perspectives for the future in relation to eventual full membership of the European Union.⁵⁰ In that case, it is undeniable that such an attitude will also have an effect on any possible membership aspirations that Ukraine might have. What is certain, however, is that balancing the various factors outlined in this work, and articulating a viable and realistic long-term strategy for dealing with both of these vital neighbours on its borders will continue to be among the greatest and most crucial challenges of European Union external relations policy.

With regards to the European Union's energy relations with both Russia and Ukraine, the dissertation comes to the conclusion that the external governance model is at work with regards to Ukraine's attempt at approximating to the European Union's energy *acquis communautaire*, which involves making Ukrainian legislation in this particular area compatible with the norms and standards of the EU. This is also connected to Ukraine's membership of the Energy Community, which was created in part to incorporate certain third countries in Eastern Europe into the European Union's internal energy market. In contrast, it is unlikely that Russia would follow the principle of conforming to the EU's energy *acquis* according to the model followed by such countries as Ukraine.⁵¹

The differences in the visa travel regime between the European Union and both Ukraine and Russia can be said to reflect the great difference between the two in relation to their relationships. One reflects a relationship which can be said to be more integrated, which is especially manifested in Ukraine's Association Agreement with the European Union, but it is also

⁵⁰ HOPKINS, Valerie (2019): France and Germany pour cold water on Balkans hopes for immediate EU accession, *Financial Times*, 29 April 2019, <https://www.ft.com/content/0c8e1402-6a9f-11e9-80c7-60ee53e6681d> (Accessed 2019.05.30)

⁵¹ GEORGIO, Natasha A. – ROCCO, Andrea (2017): Energy Governance in EU-Russia Energy Relations: Paving the Way Towards an Energy Union 2017, 01/2017, http://epapers.bham.ac.uk/2944/1/IEL_Working_Paper_01-2017.pdf (Accessed 2018.09.16)

evident in such developments as Ukraine's new visa-free travel regime with the European Union, which, as already been stated, contains both practical and symbolic elements. The situation with regards to the European Union and Russia in this area can be said to somewhat reflect the level of integration between the two and the present state of relations that exists between them at the present moment.⁵²

Though we may speak of the European Union's external relations with third countries such as Russia and Ukraine, as has already been mentioned, it must be remembered that the EU is still composed at this time of 28 sovereign states, often with different aims and perceived national interests, with their own specific characteristics and background. This has often had a direct bearing on the articulation of European Union external relations policy, and furthermore, these individual Member States still continue to conduct independent policies in various areas which can also be influenced by domestic considerations as well. Here, this has been well illustrated in the case of the Netherlands and the referendum that took place there in 2016, which ultimately led to the European Union as a whole having to respond to this development. It is obvious that when a country wishes to pull closer to the European Union and integrate more deeply with it, both in terms of the kind of Association Agreements signed by Ukraine, or within the broader context of enlargement policy itself with the explicit aim and perspective of accession, then the interests and concerns of European Union Member States will necessarily have to be addressed.

With regards to Hungary's position both as a European Union Member State and as a country which is a neighbour to Ukraine and which also has certain important links to the Russian Federation, in particular with regards to energy, it is seen that as a Member State, like all the other Member States of the European Union, it has national interests which it pursues. This can be seen in relation to energy relations with Russia and certain matters with regards to Ukraine. These are examples of how individual Member States can influence integration processes, and how they can continue to pursue independent foreign policies with third countries, while these foreign policies still interrelate with, influence and are influenced by the broader European integration process, structures, regulations and laws. This is particularly well-illustrated by the example of Hungary's nuclear energy relations with Russia and the Paks II project. This is an important example in that

⁵² However, it should be noted that in 2017 Russians placed the highest number of applications for Schengen visas. See Schengen Visa Info (2018): *Russia tops chart with most Schengen visa applications in 2017*, 8 May 2018, <https://www.schengenvisainfo.com/news/russia-tops-chart-with-most-schengen-visa-applications-in-2017/> (Accessed 2019.02.13)

it shows that despite the tensions that exist at the moment, manifested in such things as the restrictive measures that have been imposed, certain European Union Member States such as Hungary have pursued relations with Russia in certain sectors when they have deemed it in their interests to do so. However, as was seen, certain issues were raised by the European Commission with regards to the matter, which also illustrates the way in which the broader European Union regulatory regime can also directly impact and at times even impede the extent and degree of relations that can be pursued by EU Member States and third countries. This echoes the neofunctionalist conceptual framework, with its emphasis on the importance of supranational actors and structures themselves.

Ukraine has found it extremely difficult to pursue a multi-vector policy with regards to the two neighbouring integration projects on its borders. Since gaining independence it had attempted to do this with varying degrees of intensity at different stages of its existence. However, the differing rules and requirements of the respective European and Eurasian projects have made it difficult to achieve this in practice, and with the signing of the Association Agreement with the European Union in 2014, the country has made an unambiguous and firm choice in the direction of European integration. It can be said that in the long term, for countries who may wish to pursue a multi-vector and multidimensional policy with the regards to the EU and EAEU, the only viable solution may be the EU as a whole actually coming to a comprehensive understanding and agreement with the EAEU. In the present environment this does not seem very likely due to the tense and complex state of relations that exist at the present time. However, there are those from within both the EU and EAEU who maintain a desire for a broader and expanded integrative space that would go beyond the borders of their own organizations.⁵³

⁵³ ELIA, Danilo (2016): The Greater Eurasia, Putin's idea of Europe after Brexit, *Eastwest*, June 29 2016, <http://eastwest.eu/en/opinions/riding-the-russian-rollercoaster/the-greater-eurasia-putin-s-idea-of-europe-after-brexite>, (Accessed 2017.08.2); Sputnik News (2016): *From Lisbon to Vladivostok: Merkel Seeks Free Trade Zone Between Russia, EU*, 5 June 2016, <https://sputniknews.com/politics/201606051040810928-merkel-eu-russia-cooperation/>, (Accessed 2017.08.2); The Baltic Course (2015): Lithuanian MFA: Juncker's words on EU-Russia ties his personal opinion, not EU's, 20 November 2015, http://www.baltic-course.com/eng/baltic_states/?doc=113180, (Accessed 2017.08.2).

Registry number: DEENK/157/2019.PL
Subject: PhD Publikációs Lista

Candidate: Daniel Haitas
Neptun ID: IQ6FR7
Doctoral School: Géza Marton Doctoral School of Legal Studies
MTMT ID: 10054601

List of publications related to the dissertation

Articles, studies (8)

1. **Haitas, D.:** Aspects of Hungary-Russia Energy Relations in the Context of European Union Law.
JURA. 24 (2), 368-377, 2018. ISSN: 1218-0793.
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: A
2. **Haitas, D.:** Eurasian Integration and Ukraine.
Jog, állam, politika. 10 (2), 179-192, 2018. ISSN: 2060-4580.
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: A
3. **Haitas, D.:** Observations with regards to China's relations with Romania and Moldova.
Lex ET Scientia International Journal. 25 (2), 105-115, 2018. ISSN: 1583-039X.
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: A
4. **Haitas, D.:** Shang Yang and Legalist Reform in the Ancient Chinese State of Qin.
Lex ET Scientia International Journal. 25 (1), 100-111, 2018. ISSN: 1583-039X.
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: A
5. **Haitas, D.:** The EU-Ukraine Association Agreement, the 2016 referendum in the Netherlands and Visa Liberalisation.
Iustum Aequum Salutare. 14 (3), 165-175, 2018. ISSN: 1787-3223.
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: A
6. **Haitas, D.:** An overview of the Eurasian Economic Union and its relationship with Serbia.
Zbornik radova Pravnog fakulteta (Novi Sad). 51 (3-1), 895-905, 2017. ISSN: 0550-2179.
DOI: <http://dx.doi.org/10.5937/zrpfns51-14472>
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: B
7. **Haitas, D.:** Early steps from Kiev towards Europe: An overview of formative agreements between Ukraine and the European Union.
JURA. 23 (2), 306-314, 2017. ISSN: 1218-0793.
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: A

**UNIVERSITY of
DEBRECEN**

**UNIVERSITY AND NATIONAL LIBRARY
UNIVERSITY OF DEBRECEN**

H-4002 Egyetem tér 1, Debrecen

Phone: +3652/410-443, email: publikaciok@lib.unideb.hu

8. **Haitas, D.:** Ukraine's attempts at legal approximation to the EU's energy acquis and changes in its gas importation practices.

Forum. Acta juridica et politica. 6 (2), 93-107, 2016. ISSN: 0324-6523.

Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: A

By the directives of HAS Committee on Legal and Political Sciences:

Publications in periodicals level „A”: 7, related to the dissertation: 7.

Publications in periodicals level „B”: 1, related to the dissertation: 1

The Candidate's publication data submitted to the iDEa Tudóstér have been validated by DEENK on the basis of the Journal Citation Report (Impact Factor) database.

16 April, 2019

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

Az Európai Unió külkapcsolatai Oroszországgal és Ukrajnával

Haitas Daniel

Témavezető: Dr. habil. Bartha Ildikó PhD egyetemi docens

DEBRECENI EGYETEM
Marton Géza Állam – és Jogtudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2019

A disszertáció célkitűzései

A disszertáció célja, hogy elemezze az Európai Unió és Oroszország, valamint Ukrajna között létrejött külkapcsolati viszonyoknak a jogi, intézményi és politikai keretét, ezen belül is e kapcsolatok legrelevánsabb, meghatározó jellegű sajátosságaira fókuszál.

A szerző témaválasztásának indoka az a tény, hogy Oroszországot és Ukrajnát rendkívül szoros történelmi szálak fűzik össze, a kettejük kapcsolata ezért meghatározó jelentőséggel bír az Európai Unióhoz fűződő viszonyukat illetően, valamint emiatt az Európai Unió külkapcsolati politikájában is meglehetősen fontos szerepet játszanak.

Az Oroszországi Föderáció modern államai és Ukrajna eredetüket az ősi Kijevi Nagyfejedelemségig vezetik vissza, amelynek vezetője a Rurik-dinasztia tagja, I. Vlagyimir nagyfejedelelem 988-ban felvette a bizánci rítusú keleti orthodox vallást, amely a mai napig meghatározó szerepet tölt be ezen államok életében.⁵⁴ Ukrajna – leszámítva a függetlenség rövid ideig tartó, 1917 és 1921 között fennálló időszakát – 1991-ben válhatott teljesen független állammá.⁵⁵ Ezelőtt az Orosz Birodalom és a Szovjetunió része volt.⁵⁶

A 2004-es kibővülés után Ukrajna az Európai Unió legnagyobb és stratégiai szempontból legmeghatározóbb szomszédos államává vált.⁵⁷ Jól illusztrálja az ország elhelyezkedésének fontosságát Andrew Wilson történész megállapítása: *“Ukrajna meghatározó helyet foglal el ‘Európa’ és ‘Eurázsia’, azaz a 21. század két legjelentősebb geopolitikai eszméjének kereszteződésében, és az új évezred elején jelentős mértékben gyakorol majd befolyást e két eszme újragondolásának irányvonalaira.”*⁵⁸

Ami Oroszországot illeti, bizonyos tényezők, mint például az, hogy területileg rendkívül nagy kiterjedésű állam – a Föld szárazföldi területeinek egynegyedét foglalja el⁵⁹ – mérhetetlen

⁵⁴ SOROKA, George (2018): Blessings and Curses from Constantinople, *Foreign Affairs*, 25 October 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2018-10-25/blessings-and-curses-constantinople> (Letöltés dátuma: 2018. 11. 12.)

⁵⁵ SAKWA, Richard (2015): *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, I.B Tauris, London, New York, 2015, 7, 9.

⁵⁶ PIONTEK, Eugenius (2006): Ukraine. In BLOCKMANS, Steven, - LAZOWSKI, Adam (eds.), *The European Union and its Neighbours: A Legal Appraisal of the EU's Policies of Stabilisation, Partnership and Integration*, T.M.C Asser Press, The Hague 2006, 500.

⁵⁷ PIONTEK (2006): *i.m.*, 500.

⁵⁸ WILSON, Andrew (2009): *The Ukrainians: Unexpected Nation*, Yale University Press, New Haven and London, 2009, 279.

⁵⁹ International Business Publications (2011): *Russia: Foreign Policy and National Security Yearbook – Volume 1: Strategic Information and Regulations*. Washington DC, International Business Publications, 2011, 8.

energiaforrásokkal és erős hadsereggel, nagyszámú lakossággal, valamint jelentős politikai és kulturális befolyással rendelkezik, a világ országai nem tekinthetnek el attól, hogy kapcsolataikat speciális elvek és célkitűzések mentén rendezzék Oroszországgal. Ez alól az Európai Unió sem kivétel. Tehát meglehetősen bizonyossággal állíthatjuk, hogy az Európai Uniónak a külkapcsolati rendszerében a legfontosabb kihívásokkal az Oroszországgal, valamint Ukrajnával kialakított viszonyaiban kell szembenéznie.

A dolgozat releváns elméleti és módszertani alapjai

A dolgozat téziseinek megalapozásához többféle elméleti modell is kínálkozik. Az egyik ilyen elmélet a regionális integrációs eljárásokra vonatkozik, ezeken belül is főként azokra fókuszál, amelyeket az Európai Unió fejlődési irányvonalaira tekintettel dolgoztak ki. Az Európai Unió ugyanis a regionális integráció egy sajátos programja és modellje, amelynek lényege, hogy a II. világháborúban elszenvedett pusztítás után az európai államok egy bizonyos szintű politikai és gazdasági integráció kialakításának igényét fogalmazták meg. Később tanúi lehettünk ezen eljárás további kibontakozásának, amely során az „*egyre szorosabb egység*” kialakítása nevében az Unió számos európai állammal bővült. Ennek az egységnek a természetét sajátos karakterjegyek határozzák meg. Alapját az úgynevezett kollektív intézményesített döntéshozatali eljárás képezi, amelynek kulcsfontosságú intézményei az Európai Bizottság, az Európai Tanács, az Európai Bíróság és az Európai Parlament.⁶⁰ Az európai integrációs program alapvető mozgatórugója kezdetektől fogva a gazdasági fejlődés előmozdítása és az egységes kontinens elképzelésének megvalósítása.⁶¹ Idővel ezek a célkitűzések több elképzeléssel is gazdagodtak, ezek közül is meghatározó jelentőségű az egységes piac kialakítása volt, amely az úgynevezett négy szabadságra épül, ezek pedig a munkaerő, az áruk, a szolgáltatások és a tőke szabad mozgása.

Később annak érdekében, hogy a bővülő európai integráció eljárásait világos fogalmi keretben ragadhassuk meg, további elméleti modellek kidolgozása vált szükségessé. Ezek az elméleti irányvonalak többek között olyan kérdések megalapozására jöttek létre, mint például az, hogy milyen indokok támaszthatják alá egy állam regionális szervezetekhez történő csatlakozását,

⁶⁰ CINI, Michelle (2007): Introduction. In CINI, Michelle ed: *European Union Politics*, (2nd edition), Oxford University Press, Oxford, 2.

⁶¹ Lásd uo. 3.

ezek az államok milyen módon ruházhatják át a politikai hatalmuk és autoritásuk egy részét; vagy az, hogy ezen integrációs programok fejlődése miképpen valósulhat meg a hatáskörök kiterjesztésével, valamint a kibővülésük hogyan történhet új tagállamok bevonásával; vagy az a kérdés, hogy az integrációs programok milyen módon befolyásolják a meghatározott régióba tartozó államok gyakorlatát.⁶² Három elméleti modell szolgál az európai integrációs folyamatok értelmezési keretként, ezek pedig a kormányközi, a neofunkcionalista és a posztfunkcionalista elméletek.⁶³ A disszertáció egyik fontos célja, hogy bemutassa, bizonyos területeken a három elméleti modell önmagában is képes az integrációs folyamatok magyarázatával szolgálni, más esetekben kizárólag egyetlen modell, míg meghatározott esetekben e modellek együttes alkalmazásával járulhatunk hozzá az integrációs eljárások fejlődésének és egyes jelenségeinek a megértéséhez. Értékes ismeretekhez azonban nem pusztán bizonyos regionális integrációs folyamatok feltárásával juthatunk, hanem azon kérdés vizsgálatával is, hogy az Európai Unió a külkapcsolati politikájának és cselekvéseinek keretein belül milyen viszonyok kialakítására törekszik azon államokkal, amelyek nem tagjai az Uniónak.

A kormányközi elmélet az integrációs programokban hangsúlyosabb szerepet szán a nemzetállamoknak, érvelésének központi eleme pedig, hogy az európai integrációs törekvések a nemzetállam koncepcióját semmi esetre sem teszik elavulttá.⁶⁴ Ennek megfelelően bizonyos nemzetállamok arra törekednek, hogy gazdasági érdekeiket és a biztonságot a szélesebb értelemben vett regionális integráció eljárási keretein belül valósítsák meg.⁶⁵ Az integráció e modellje kétségkívül állam-központú elképzeléseket támogat.⁶⁶ Ebben a speciális konceptuális keretben az integrációs eljárásokat megvalósító intézmények és szervezetek fölött az államok gyakorolnak felügyeletet, a regionális intézmények pedig bizonyos kérdésekben pusztán „alkukötés” eszközeiként funkcionálnak.⁶⁷

⁶² SCHIMMELFENNIG, Frank (2018): Regional Integration Theory. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford, Oxford University Press. A tanulmány kézírata elérhető itt: https://www.researchgate.net/profile/Frank_Schimmelfennig/publication/325392599_Regional_Integration_Theory/links/5b0af3560f7e9b1ed7f9c9e3/Regional-Integration-Theory.pdf?origin=publication_detail (Letöltés dátuma: 2019. 02. 17.)

⁶³ Lásd *uo.*

⁶⁴ HATTON, Lucy (2011): *Theories of European Integration*, CIVITAS Institute for the Study of Civil Society, 2011 (Utolsó frissítés dátuma: 2015), <https://www.civitas.org.uk/content/files/OS.16-Theories.pdf> (Letöltés dátuma: 2019. 02. 14.)

⁶⁵ SCHIMMELFENNIG (2018): *i.m.*, 1.

⁶⁶ CINI, Michelle (2016): Intergovernmentalism. In CINI, Michelle - PÉRES-SOLÓRZANO BORRAGÁN, Nieve eds.: *European Union Politics*, Fifth Edition, Oxford, Oxford University Press, 66.

⁶⁷ SCHIMMELFENNIG (2018): *i.m.*, 2.

A leginkább az 1950-es, '60-as években⁶⁸ népszerű neofunkcionalizmus központi szerepet a szupranacionális intézményeknek és struktúráknak tulajdonít, mert ezen elmélet támogatóinak meggyőződése szerint a nemzetek felett álló intézmények képesek független döntéseket hozni, és sajátos érdekeiknek megfelelően alakítani is az integráció eljárási mechanizmusait.⁶⁹ Ez a megközelítés amellel érvel, hogy a nemzetállamok nem egyedüli formálói a világpolitikának, abban kulcsfontosságú szerepet játszanak a szupranacionális intézmények és a nem-állami cselekvők is.⁷⁰ A neofunkcionalizmus ezért olyan eszme, amely a kormányközi modellnél kevésbé fontos szereplőként tekint a nemzetállamokra, mert – ahogy az érvelés folytatódik – a nemzetállamok önmagukban nem képesek az integrációs folyamatok felett teljes ellenőrzést gyakorolni, valamint az integrációs eljárásnak az úgynevezett „tovagyűrűző hatása” miatt maga az integráció a tagállamok pusztán alkukötéseinek eredményétől magasabb rendű szerveződés lesz.⁷¹ Ez az elméleti modell tehát amellel érvel, hogy a tovagyrűző hatásoknak köszönhetően az európai integrációs mechanizmusok önfenntartó rendszerként működnek, amelynek eredménye egy új szupranacionális politikai közösség lesz.⁷²

Végül, a posztfunkcionalista elméleti modell az integrációs eljárások visszásságaira hívja fel a figyelmet, ezen belül is főleg a nemzeti szuverenitás háttérbe szorulása miatti aggályokat hangsúlyozza, ennek köszönhetően pedig hozzájárul az integrációs folyamatokkal szemben megfogalmazott szkeptikus vélemények kialakulásához, és az euroszeptikus politikai mozgalmak ösztönzéséhez.⁷³ A posztfunkcionalista elmélet kereteiben megfogalmazott vélemények az integrációs folyamatok hátráltatásához, de akár a végleges felbomláshoz is vezethetnek.⁷⁴ Mindhárom modell értékes megfontolásokat tartalmaz azonban a dolgozat témája szempontjából, a szerző, ahol szükséges, hasznosítja is ezeket az elméleti téziseket állításainak alátámasztására.

Megkerülhetetlen a disszertáció témája szempontjából az úgynevezett „külső kormányzás” elméleti fogalmának tisztázása is, amely az Európai Unió harmadik országokkal kialakított külkapcsolatainak értelmezéséhez nyújt keretet.⁷⁵ Ez a fogalmi keret arra szolgál, hogy

⁶⁸ HATTON (2011): *i.m.*

⁶⁹ SCHIMMELFENNIG (2018): *i.m.*, 2.

⁷⁰ JENSEN, Carsten Stroy (2016): Neo-functionalism. In CINI, Michelle - PÉRES-SOLÓRZANO BORRAGÁN, Nieves, *European Union Politics*, Fifth Edition, Oxford, Oxford University Press, 53.

⁷¹ SCHIMMELFENNIG (2018): *i.m.*, 2.

⁷² HATTON (2011): *i.m.*

⁷³ SCHIMMELFENNIG (2018): *i.m.*, 2

⁷⁴ Lásd uo.

⁷⁵ LAVENEX, Sandra (2004): EU External governance in 'wider Europe', *Journal of European Public Policy*, Vol. 11, No. 4, 683, <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:77032> (Letöltés dátuma: 2019. 02.10.)

megvilágítsa azokat a módokat, amelyek segítségével az EU kiterjesztheti befolyását, valamint „exportálhatja” az általa tisztelt és elfogadott normákat, értékeket a harmadik országok irányába. Ezek az értékek természetesen az EU-hoz, mint önálló nemzetközi jogalany státuszával rendelkező entitáshoz kapcsolódnak. Az EU, amikor szélesebb körű befolyást kíván gyakorolni bizonyos államokban, azt gyakran az integráció kialakításának céljával teszi, valamint azzal a szándékkal, hogy szorosabb kapcsolatokat alakítson ki a harmadik országokkal anélkül, hogy teljes jogú tagsági státuszt ajánlana fel ezeknek az országoknak. Ez az EU keleti bővülési folyamatának is köszönhető, amely egyfajta kiábrándultságot vont maga után.⁷⁶ A külső kormányzás fogalma tehát azt a folyamatot jelenti, amely során az EU jogi határvonalai kitágulnak azáltal, hogy az *acquis communautaire* beépül a harmadik országok jogrendszerébe, anélkül azonban, hogy a harmadik országgal teljes intézményi integráció valósulna meg.⁷⁷ A dolgozat egyik fő állítása, hogy Ukrajna bizonyos szempontból az EU külső kormányzási stratégiájának alanya, hiszen Ukrajna a társulási megállapodás elfogadásával elkötelezte magát amellett, hogy az EU által tisztelt értékekhez és normákhoz igazítja jogrendszerét, azonban az EU nem tett ígéretet arra vonatkozóan, hogy a jövőben az EU tagállamává válhat. A dolgozat rávilágít arra is, hogy az ilyen jellegű kapcsolat kialakítása az EU és Oroszország viszonylatában nem képzelhető el.

Ami a disszertációban alkalmazott tudományos módszereket illeti, a dolgozat a formális jogi elemzést és az összehasonlító módszert veszi alapul. Az előbbi azt jelenti, hogy az elemzés bemutatja és megvizsgálja a disszertáció témája szempontjából releváns, kulcsfontosságú jogi szövegeket és jogi eszközöket, valamint értelmezi a mögöttük meghúzódó célkitűzéseket, elkötelezettségeket és kötelezettségvállalásokat is. Mindazonáltal szükséges megjegyezni, hogy ez a vizsgálati módszer meghaladja a jogi szövegek sokak által konvencionálisnak nevezett elemzését. Azaz a szerző arra törekszik, hogy az Európai Uniónak az Orosz Föderációt és Ukrajnát érintő döntéseinek a jogforrási alapjait, tehát a jogi bázisát feltárja, ami magában foglalja a releváns elsődleges és másodlagos uniós jogforrások vizsgálatát, illetve az EU e két országgal kialakított kapcsolatainak a jogi kereteit, beleértve a két országgal kötött partnerségi és együttműködési megállapodásokat, illetve az Ukrajna által aláírt társulási megállapodást is. A disszertáció elemzés tárgyává teszi ezeknek a megállapodásoknak a legfontosabb aspektusait, bemutatja azok

⁷⁶ CAMPAIN, Marie (2012): Avoiding new dividing lines? EU external governance and the Eastern neighbours. In STADMÜLLER, Elzbieta – BACHMANN, Klaus eds: *The EU's Shifting Borders: Theoretical approaches and policy implications in the new neighbourhood*, London and New York: Routledge, 2012, 120; LAVENEX (2004): i.m., 683.

⁷⁷ LAVENEX, lásd uo.

természetét, felvázolja a mögöttük meghúzódó igazolási célokat, értékeket, valamint a szerkezeti felépítésüket is. Mindazonáltal, ahol szükséges, az említett jogi eszközök, jogi aktusok és keretek létrehozatalának hátterét is megvilágítja a dolgozat. A szerző véleménye szerint ugyanis elengedhetetlen, hogy megértsük, az intézmények és azok jogi keretei milyen történeti és politikai kontextusban jöttek létre és fejlődtek tovább. Így az elemzésnek magába kell foglalnia annak vázlatát is, hogy milyen tényezők járultak hozzá az EU és Oroszország, valamint az EU és Ukrajna közötti szerződések létrehozásához. Így a disszertáció tartalmaz arra vonatkozó vizsgálódást is, hogy milyen tényezők tárhatók fel például a partnerségi és együttműködési megállapodások, a társulási megállapodás, az energiapolitika területén létrejött szerződések, az Oroszországgal szemben alkalmazott korlátozó intézkedések mögött, illetve hogy milyen tényezők magyarázzák az Eurázsiai Gazdasági Unió létrejöttét. Elmondható tehát, hogy a szerző a releváns jogi eszközöket és jogi aktusokat úgy értelmezi, mint amelyek a fent említett történeti és politikai tényezők konkrét jogi kifejeződései, azok jogi formába öntött megnyilvánulásai.

Ezen túl az összehasonlító módszer alkalmazása arra szolgál, hogy a disszertáció megvilágítsa a releváns eltéréseket és különbségeket az EU Oroszországgal, valamint az EU Ukrajnával kialakított kapcsolataiban. Ha az EU harmadik országokkal kialakított külkapcsolatainak a célkitűzéseit, és a partnerségi kapcsolatok mélységét szándékozzuk megérteni, világosabb következtetéseket vonhatunk le, ha a dolgozat két országgal összefüggésben végez elemzéseket, mintha csupán egy államot választott volna ki a kutatás alapjául. Így a disszertáció feltárja, hogy milyen mélységű és szintű partnerségi viszonyt kíván az EU e két országgal kialakítani, milyen történelmi tényezők vezettek a jelenlegi helyzet kialakulásához, és azt is, hogy jelenleg milyen irányba haladnak a fejlemények. Ebben a kontextusban a szerző a következtetései alátámasztásához a fent említett elméleti modellek téziseit is segítségül hívja, amikor az EU harmadik országokkal fennálló kapcsolatainak természetét megvilágítja. E kapcsolatok teljes megértéséhez a disszertáció azzal is hozzájárul, hogy feltérképezi azokat a lehetséges érdekeket, indokokat és motivációkat, amelyek a harmadik országokat arra ösztökélik, hogy az EU-hoz csatlakozzanak. Utóbbi elemzésnek leginkább Ukrajna esetében van relevanciája.

A kutatási témát a dolgozat nem pusztán jogi szempontú elemzésnek veti alá, hanem történeti és politikatudományi perspektívából is megközelíti. Ez azt jelenti, hogy a disszertáció az EU és Oroszország, valamint az EU és Ukrajna között létrejött jogi megállapodások történeti és politikai hátterét is feltárja. Tehát a releváns jogi szövegek és tudományos irodalom feldolgozása

mellett a szerző az EU intézményeinek szakpolitikai és stratégiai dokumentumait, a téma elismert szakértőinek munkáit, releváns újságcikkeket, valamint politikai cselekvők megnyilvánulásait is áttekinti és értelmezi.

A disszertáció főbb tézisei

Annak ellenére, hogy 28 független tagállam alkotja, az Európai Unió a nemzetközi jog önálló alanyaként is fontos szerepet tölt be. Mindig törekedett arra, hogy érdekeit a nemzetközi színtéren is egyre szélesebb körben érvényesítse, és idővel olyan kapcsolati hálózatot épített ki a világban, amelynek köszönhetően a nemzetközi élet meghatározó jelentőségű szereplőjévé vált.⁷⁸ Az EU-t ennek köszönhetően a világ számos olyan területén, ahol az érdekeit érvényesíteni kívánja, megkerülhetetlen szereplőként tarthatjuk számon. Nem kevésbé igaz ez a megállapítás a tőle keletre fekvő országok tekintetében sem.

2004-ben és 2007-ben az Európai Unió jelentős mértékű bővülésének lehettünk tanúi, amikor tagjai közé fogadta a korábbi keleti blokk államait. Ennek a történelmi eseménynek következményeként az EU szomszédságába kerültek olyan államok, amelyekkel az EU-nak szükségszerűen együtt kell élnie, és amelyekkel meglehetősen közvetlen kapcsolatokat kell ápolnia. Ebben a speciális történelmi kontextusban vált szükségessé az EU számára, hogy olyan stratégiát dolgozzon ki, amely segítségével képes kezelni az új szituációból eredő problémákat, és amely lehetőséget biztosít számára, hogy a szomszédos országok viszonylatában definiálhassa saját érdekeit. E stratégia megalkotásának célja jelentős volt azért is, mert az EU-nak a sajátos érdekeinek, célkitűzéseinek érvényesítéséhez szükséges mechanizmusokat és eszközöket is meg kellett határoznia. E feladatok megoldására jött létre az Európai Szomszédságpolitika (*European Neighbourhood Policy*, a továbbiakban ENP), amelynek elfogadásával az EU kifejezte azon törekvését, hogy meghatározza identitását a kibővülést követő új környezetben.

A dolgozat ezért – a partnerségi és együttműködési megállapodások rövid bemutatását követően – az Európai Szomszédságpolitika bemutatásával indít, kitér létrejöttének történelmi

⁷⁸ CRAIG, Paul – DE BURCA, Grainne (2011): *EU Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford, Fifth Edition, 303. Az Európai Unióról szóló szerződés 21. cikke szerint az Unió arra törekszik, hogy kapcsolatokat alakítson ki és partnerségre lépjen azokkal a harmadik országokkal, valamint nemzetközi, regionális vagy univerzális szervezetekkel, amelyek osztoznak az általa elfogadott elvekben. Az Unió, különösen az Egyesült Nemzetek keretében, elősegíti a közös problémák többoldalú megoldását, mint például a közös érdekek és értékek védelmét, a biztonság garantálását, a függetlenség és integritás megőrzését.

kontextusára, tartalmára és célkitűzéseire valamint gazdasági és politikai összefüggéseire. Az elemzés kiterjed az ENP keleti “dimenziójának”, az úgynevezett Keleti Partnerségnek a bemutatására is, hiszen ez nyújtja a keretet az Európai Unió kelet-európai országokkal kialakított kapcsolatainak működtetéséhez.

A dolgozat elemzi az ENP és a Keleti Partnerség kereteiben működő jogi eszközöket, beleértve a cselekvési terveket és a társulási megállapodásokat is. Az ENP 2004-ben lépett hatályba, alapját pedig egy 2003-ban elkészült, a "Szélesebb Európa – szomszédság: új keret az EU keleti és déli szomszédaival fenntartott kapcsolatokhoz" címet viselő dokumentum jelentette.⁷⁹

Megállapítható, hogy az Európai Unióra egyfajta “normatív hatalomként” funkcionál a nemzetközi életben, ez alatt pedig azt értjük, hogy a nemzetközi szintén megnyilvánuló befolyása az általa támogatott és felvállalt eszméken illetve normákon nyugszik.⁸⁰ Ez a feltételezés áll az ENP létrehozásának hátterében is.⁸¹ Ezen kívül az ENP meghatározható egyfajta külső kormányzati programként is, amelynek alapvető célkitűzése, hogy a határain kívüli szomszédos államok felett ellenőrzést gyakoroljon. E koncepció kialakításának értelme, hogy megvilágítsa az EU célkitűzéseinek természetét, amelyek főként arra irányulnak, hogy az EU kiterjessze befolyását és ellenőrzését a határain túli államok irányába, valamint a 2004-es és a 2007-es kibővülés után rámutat az EU-nak mint a területeit növelni szándékozó nemzetközi jogalany szerepének a jelentőségére is.⁸²

A Keleti Partnerség 2008-ban lépett életbe Lengyelország és Svédország kapcsolódó előterjesztésével, amely szerint *“a keleti blokk számára megfogalmazott európai ajánlat megerősítésére és a Keleti Partnerség kialakítására van szükség.”*⁸³ Az előterjesztés szerint a

⁷⁹ Communication from the Commission (2003): Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours, 11 March 2003, COM (2003) 104, http://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf, (Letöltés dátuma: 2018. 02. 02.)

⁸⁰ MANNERS, Ian (2002): Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *Journal of Common Market Studies*, Vol.40, No. 2, 21, https://rucforsk.ruc.dk/ws/portalfiles/portal/38395695/Ian_Manners_Normative_Power_Europe_A_Contradiction_in_Terms_COPRI_38_2000.pdf (Letöltés dátuma: 2019. 02. 15.)

⁸¹ KAPITONENKO, Mykola (2015): Ukraine: The Need to Securitize the European Neighborhood Policy. In INAYEH, Alina – FORBRIG, Joerg eds.: *Reviewing the European Neighbourhood Policy: Eastern Perspectives*, Europe Policy Paper 4, The German Marshall Fund of the United States, Washington DC, 38, www.gmfus.org/file/6400/download (Letöltés dátuma: 2019. 02. 15.)

⁸² CAMPAIN, Marie (2012): Avoiding new dividing lines? EU external governance and the Eastern neighbours. In STADMÜLLER, Elzbieta – BACHMANN, Klaus eds.: *The EU's Shifting Borders: Theoretical approaches and policy implications in the new neighbourhood*, London and New York: Routledge, 120.

⁸³ EU Neighbours (2008): *Polish-Swedish Proposal: Eastern Partnership*, June 2008, <http://www.euneighbours.eu/library/sites/default/files/attachments/Polish-Swedish%20Proposal.pdf>, (Letöltés dátuma: 2017. 10. 08.)

Partnerséget az ENP-re kell alapozni, de azt meg is kell haladnia, azaz meg kell állapodni az ENP-ben szereplő államok tekintetében az elkülönülés elvében, ezzel egy időben pedig ki kell kényszeríteni az Európai Unió és a szomszédos harmadik államok közötti horizontális kapcsolatokat.⁸⁴

Az előterjesztésben megfogalmazták, hogy a kooperáció magában foglalja az ENP-ben szereplő államokat, azaz Ukrajnát, Moldovát, Azerbajdzsánt, Örményországot, Grúziát és Fehéroroszországot, valamint bizonyos programok kiterjeszthetők az Orosz Föderációra is.⁸⁵

A Keleti Partnerség kezdeményezése “új szerződéses kapcsolatok” kialakítását irányozta elő az Európai Unió és a Keleti Partnerségben szereplő harmadik országok között, leginkább társulási megállapodás formájában.⁸⁶ A partnerségen és a kooperációs megállapodáson túlmutató szerződést olyan országokkal lehet ezentúl kötni, amelyek rendelkeznek azzal a szándékkal és képességgel, hogy hosszútávú kötelezettségeket vállaljanak az EU-val kialakított viszonyaikban.⁸⁷

Ez az új szerződési keret arra irányult, hogy megerősítse az Európai Unió és a harmadik államok közötti politikai kapcsolatokat azon feltételekkel, hogy a harmadik állam törekedni fog az Unió által meghatározott értékeknek és jogalkotási aktusoknak való megfelelésre.⁸⁸

A disszertáció az Európai Unió és Oroszország között fennálló kapcsolatok természetét szintén vizsgálja, az elemzés fókuszpontjában pedig a kettejük között létrejött partnerségi és együttműködési szerződés áll, amely az Oroszországra vonatkozó közös stratégia és a négy közös térség kialakítását célozta meg. Elmondható, hogy Oroszország az Európai Uniót érintő külpolitikáját tekintve jelentős mértékben eltér a többi poszt-szovjet államtól – például Ukrajnától –, amelyek mélyebb integráció kialakítására törekednek az EU-val.

Annak ellenére, hogy az orosz állami vezetők gyakran hangoztatják Oroszország európai “mivoltát”, és meg is fogalmazták a “*Lisszabontól Vlagyivosztokig terjedő*”⁸⁹ Nagy Európa eszméjét, ez soha nem jelentette, hogy Oroszország az Unióhoz való csatlakozásra törekedne, vagy akár egy társult államként tekintene magára. Inkább arról van szó, hogy Oroszország az EU-val

⁸⁴ Lásd uo.

⁸⁵ Lásd uo.

⁸⁶ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council (2008): Eastern Partnership COM(2008) 823 final {SEC(2008) 2974}, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52008DC0823> (Letöltés dátuma: 2017.10.08)

⁸⁷ Lásd uo.

⁸⁸ Lásd uo.

⁸⁹ TRENIN, Dmitri (2015): From Greater Europe to Greater Asia? The Sino-Russian Entente, Carnegie Moscow Center, 1, https://carnegieendowment.org/files/CP_Trenin_To_Asia_WEB_2015Eng.pdf (Letöltés dátuma: 2019. 02. 14.)

kialakított kapcsolatát horizontális alapon igyekszik elmélyíteni⁹⁰; vagy ahogy az elhangzott: *“Oroszország törekszik arra, hogy elköteleződjön az EU irányába a csatlakozásra irányuló szándék nélkül.”*⁹¹

Az Európai Unió valóban nem is kínál perspektívákat Oroszország számára a csatlakozást illetően (bár hozzá kell tenni, hogy ez azokra az államokra is igaz, amelyek átfogó, új generációs társulási megállapodásokat kötöttek az EU-val), de Oroszország sem ragaszkodik ahhoz, hogy teljes mértékben megfeleljen az EU által támogatott és elfogadott értékeknek és normáknak.⁹² Inkább az a helyzet, hogy az EU és Oroszország kapcsolatát bizonyos kulcsfontosságú kérdések és alkuk határozzák meg a teljes integrációra törekvés elvetése mellett.⁹³

A dolgozat az Európai Unió és Ukrajna kapcsolatainak jogi keretét is vizsgálja, amely magába foglalja az Ukrajna valamint az EU között létrejött partnerségi és együttműködési megállapodás elemzését, a kettejük között az Európai Szomszédságpolitika keretein belül létrejött cselekvési terv és az általuk aláírt társulási megállapodás jogi háttérének áttekintését. Az utóbbi megállapodás aláírásával Ukrajna elköteleződött azon célkitűzése mellett, hogy egy tartalmi értelemben mélyebb integrációt építsen ki az Európai Unióval, amely alapján megállapítható, hogy az Oroszország által kitűzött céloknál szorosabb kapcsolat kialakítására törekszik. Azonban 2016-ban a társulási megállapodás hatályba lépését megakadályozta a Hollandiában lezajlott népszavazás⁹⁴, amely nem támogatta a megállapodást. A disszertáció kitér a népszavazással kapcsolatos kérdések elemzésére is.

A társulási megállapodás elfogadásával Ukrajna számára adottá váltak bizonyos lehetőségek a nem tagállamokkal kialakított kapcsolatait illetően is. A megállapodás aláírása azt jelentette Ukrajna számára, hogy elkötelezi magát az Európai Unióval történő mélyebb integráció kiépítése mellett. Az integráció elmélyítésére törekvés e világos és egyértelmű kinyilatkoztatása mellett azonban Ukrajna – köszönhetően annak, hogy a nemzetközi életben független állami

⁹⁰ Nem árt megemlíteni azonban, hogy elnöksége idején Borisz Jelcin egy alkalommal sajnálatát fejezte ki, hogy Oroszország nem az Európai Unió tagállama. Lásd MAASS, Anna-Sophie (2017): *EU-Russia Relations, 1999-2015: From Courtship to Confrontation*. Oxon, Routledge.

⁹¹ DOV, Lynch (2004): Russia's Strategic Partnership with Europe. *The Washington Quarterly* 27:2, 99, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/analy077.pdf>, (Letöltés dátuma: 2018. 01. 30.)

⁹² LIGHT, Margot – LÖWENHARDT, John – WHITE, Stephen (2003): Russia and the Dual Expansion of Europe. In GORODETSKY, Gabriel ed.: *Russia Between East and West: Russian Foreign Policy on the Threshold of the Twenty-First Century*. London and Portland, Frank Cass, 6

⁹³ Lásd uo.

⁹⁴ NIJEBOER, Arjen: The Dutch Consultative Referendum Law: An Overview. *Meer Democratie*, <https://www.meerdemocratie.nl/dutch-consultative-referendum-law-overview> (Letöltés dátuma: 2017. 12. 01.)

státusszal rendelkezik – igyekszik a közvetlen és távolabbi szomszédos államokkal is szélesebb körű kapcsolatrendszer kialakítani.

Ez az attitűd minden állam számára magától értetődő, és alapvető relevanciával bír a közép-kelet európai régiót alkotó államokban is, amelyek földrajzi és geopolitikai szempontból meghatározó helyet foglalnak el. Ez alól pedig Ukrajna sem jelenthet kivételt. A többdimenziós célkitűzések érvényesítésének gyakorlata – miközben Ukrajna az európai integráció elmélyítésére törekszik – különféle formákban nyilvánult meg, amióta Ukrajna független állammá vált. Az egyik a Kínai Népköztársasággal kialakított kapcsolata, amelyben az együttműködés a kínai “Egy övezet, egy út” kezdeményezés keretei között valósul meg.⁹⁵ E fejlődési iránynak a háttérét is vizsgálja a dolgozat.

Bár Ukrajna nem teljes jogú tagja az Európai Uniónak, a kilátásai ebből a szempontból nem is túl reménykeltőek, de a társulási megállapodás aláírásával Ukrajna “átjárást” biztosít olyan államok – például Kína – számára, amelyek arra törekednek, hogy megerősítsék kapcsolataikat az Európai Unióval.⁹⁶

A dolgozat egyik fő állítása, hogy jelentős tartalmi különbségek mutatkoznak Ukrajna és Oroszország között az Európai Unióval kialakítandó integráció mélységét illetően. Ez pedig leginkább azon jogi keretek tartalmi különbségében nyilvánul meg, amelyek a két ország EU-val fennálló kapcsolatainak háttérét nyújtják.

Oroszország ugyanis nem szándékozik szélesebb körben igazodni az uniós értékekhez és normákhoz, ezzel ellentétben Ukrajna a társulási megállapodás elfogadásával az integráció elmélyítését szorgalmazza, amelyben világosan kifejezi azon elhatározását is, hogy az EU teljes jogú tagjává váljon.⁹⁷

⁹⁵ Az “Egy út, egy övezet” kezdeményezés a Kínai Népköztársaság elnöke, Xi Jinping beszédével indult meg, amelyet a Nazarbayev Egyetemen, Kazahsztánban tartott 2013-ban. Lásd The State Council Information Office of the People’s Republic of China (2017): President Xi’s statements on the Belt and Road Initiative, 17 April 2017, <http://www.scio.gov.cn/31773/35507/35520/Document/1548585/1548585.htm> (Letöltés dátuma: 2019. 04. 07.); WITTE, Michelle: Xi Jinping Calls for Regional Cooperation Via New Silk Road, *The Astana Times*, 11 September 2013, <https://astanatimes.com/2013/09/xi-jinping-calls-for-regional-cooperation-via-new-silk-road/>, (Letöltés dátuma: 2019. 04. 07.)

⁹⁶ Xinhua (2017): Belt and Road Initiative holds vast development opportunities for Ukraine: First Vice PM, 10 October 2017, http://www.xinhuanet.com/english/2017-10/04/c_136658920.htm (Letöltés dátuma: 2019. 02. 17.); MYKAL, Olena (2016): Why China Is Interested in Ukraine, *The Diplomat*, 10 March 2016, <https://thediplomat.com/2016/03/why-china-is-interested-in-ukraine/> (Letöltés dátuma: 2019. 02. 17.)

⁹⁷ RadioFreeEurope/RadioLiberty (2019): Ukraine President Signs Constitutional Amendment on NATO, EU Membership, 19 February 2019, <https://www.rferl.org/a/ukraine-president-signs-constitutional-amendment-on-nato-eu-membership/29779430.html> (Letöltés dátuma: 2019.06.07).

Ahogy a disszertációban bemutatom, Ukrajna esetében olyan mechanizmusokat dolgoztak ki a mélyreható és átfogó szabadkereskedelmi térség (*Deep and Comprehensive Free Trade Area*, a továbbiakban DCFTA) létrehozása során, amelyek bizonyos mértékig biztosítják az ország számára, hogy részt vehessen az egységes piac programjaiban. Ezek a mechanizmusok részét képezik az Ukrajna és az EU között létrejött társulási megállapodásnak. Ebben a kontextusban az EU és Oroszország között létrejött megállapodások kevésbé ambiciózusak, ezek inkább arra irányulnak, hogy Oroszország a legnagyobb kedvezmény elvének megfelelő státuszt kapjon, illetve szabadkereskedelmi övezetet hozzanak létre az EU-val közösen.⁹⁸

A harmadik országok vízumkiadási követelményei szintén jól példázzák azt a módot, ahogy ezek az országok igyekeznek elmélyíteni és szorgalmazni az Európai Unióval fennálló kapcsolataikat. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 77. cikkének (2) bekezdése szerint az Európai Unió közös politikát fogad el a vízumok és egyéb rövid távú tartózkodási engedélyek kiadására vonatkozóan.⁹⁹ A dolgozat elemzés tárgyává teszi az EU Oroszországra és Ukrajnára vonatkozó vízumkiadási szabályait, mert ezen szabályok is jól megvilágítják, hogy milyen mélységű integrációt kíván az EU ezekkel az államokkal kialakítani.

Az energia rendkívül fontos és központi stratégiai szerepet játszik az EU és Oroszország valamint Ukrajna viszonyaiban. A disszertáció ezért kitér alapvető, az EU és Oroszország által megvalósítandó gázvezeték beruházások elemzésére, mint például az OPAL, a Déli Áramlat, a Török Áramlat és az Északi Áramlat II. Ez az elemzés magába foglalja azon jogi kérdések és problémák vizsgálatát is, amelyek felvetődhetnek az említett gázvezeték beruházási programok Európai Unió területén történő megvalósítása során. Ezt tekintetbe véve szükséges megvizsgálni azokat a törekvéseket is, amelyek az EU és Oroszország részéről az energiapiacra vonatkozó átfogó jogi keretek kialakítására vonatkoznak.

⁹⁸ HAUKKLA, Hiski (2000): The Making of the European Union's Common Strategy on Russia. Upi Working Papers 28, 7, <http://www.bits.de/EURA/wp28.pdf>, (Letöltés dátuma: 2018. 02. 02). A legnagyobb kedvezményben részesülő állam fogalmát a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) keretében dolgozták ki, és azt jelenti, hogy az államok nem alkalmazhatnak megkülönböztetést kereskedelmi partnereik között. Ebből az következik, hogy ha egy állam speciális kedvezményben részesül, abban minden WTO tagállamnak részesülnie kell. Lásd World Trade Organization: Principles of the Trading System, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm (Letöltés dátuma: 2018. 11. 08)

⁹⁹ Az EU vízümpolitikájának jogi bázisát adó további jogforrások a Tanács következő rendeletei: 539/2001/EK rendelet, az 1683/95/EK rendelet és a 810/2009/EK rendelet. Lásd VAN ELSUWEGE, Peter (ed.), *EU-Russia Visa Facilitation and Liberalization: State of Play and Prospects for the Future*, EU-Russia Civil Society Forum, September 2013, 13, <https://biblio.ugent.be/publication/4157305/file/4157306.pdf> (Letöltés dátuma: 2019. 02. 17.)

Ezen kívül a disszertáció górcső alá veszi Ukrajna azon célkitűzését, hogy saját jogrendszerét tartalmi szempontból az Unió közös energia szabályozásához közelítse, amely szintén világossá teszi, hogy Ukrajna törekvései jócskán eltérnek az Oroszország által megfogalmazott Uniót érintő célkitűzéseitől.

A dolgozat témáját tekintetbe véve nem hagyható figyelmen kívül az EU által Oroszországgal szemben alkalmazott korlátozó intézkedések és Oroszország ezekre adott reakcióinak vizsgálata sem. Ezeket az intézkedéseket ugyanis a Krím-félszigeten és Kelet-Ukrajnában történt események miatt alkalmazta az EU Oroszországgal szemben, így nem kerülhető meg az EU által alkalmazott korlátozó intézkedések és szankciók jogi alapjainak vizsgálata, valamint szükséges azt is vázolni, hogy ezek az intézkedések, és szankciók milyen módon hatottak az EU és Oroszország kapcsolatára.

Az ebben a kontextusban elvégzett elemzés jól illusztrálja, hogy az Ukrajnában történt események erőteljesen befolyásolják az EU és Oroszország között fennálló viszonyokat. Tagadhatatlan, hogy az EU és Oroszország közötti kapcsolatok természetét jelenleg az EU által megfogalmazott korlátozó intézkedések alkalmazása határozza meg, ez pedig rányomja bélyegét a kettejük között fennálló bilaterális szerződések tartalmára is.

Ebből következően elmondható, hogy az Ukrajna és Oroszország közötti viszony jelenlegi állása, és a kettejük között érezhető feszültség jelentős mértékben befolyásolja az EU-val fennálló kapcsolataikat, valamint hogy azokat az EU milyen mértékben kívánja velük fenntartani és mélyíteni. Az, hogy az Európai Unió rendelkezésére áll a szankciók alkalmazásának eszköze egy harmadik állammal szemben jól példázza azt az esetet, amikor a nemzetállamok egy szupranacionális intézményre ruházzák át szuverenitásuk egy részét.¹⁰⁰

Ezzel egy időben azonban azt is kijelenthetjük, hogy annak ellenére, hogy ezen a területen az EU szupranacionális szintű intézményei rendelkeznek inkább hatáskörrel, ebben az eljárásban a tagállamok is rendelkeznek bizonyos hatáskörökkel.¹⁰¹

¹⁰⁰ BARBOU DES COURIERES, Constance, (2017): Between Supranationalism and Inter-Governmentalism in the European Union's Foreign Policy: A Principle-Agent Approach of the Sanction Policy in the CFSP Framework, *Revista UNISCI/UNISCI Journal*, No 43, January 2017, 9, <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-91857/UNISCIDP43-1BARBOU.pdf> (Letöltés dátuma: 2019. 02. 17.)

¹⁰¹ Lásd uo.

Megállapítható továbbá, hogy korlátozó intézkedéseket az Európai Tanács egyhangú döntésével lehet bevezetni.¹⁰² Az Unió által Oroszországgal szemben bevezetett korlátozó intézkedések példája alátámasztja azon állítást, hogy mind a kormányközi, mind a neofunkcionalista elmélet működőképes, hiszen ebben az esetben a tagállamok hozzájárultak a szankciók bevezetéséhez, azonban annak ellenére, hogy az EU számos szektorában szkeptikusan értékelik a korlátozó intézkedések rendszerét, a szankciók továbbra is életben vannak és sikeresen meg is hosszabbították őket.

A fent említetteken túl az elemzés kiterjed néhány, a téma szempontjából releváns, az Európai Unió Bírósága illetve a Törvényszék által elbírált jogesetek bemutatására is. Ezek a döntések az EU által Oroszország ellen alkalmazott szankciók kérdését érintik, mint például a C-72/15. számú eset, amelynek egyik szereplője az orosz olajvállalat, a Rosneft. Az orosz-ukrán konfliktus és annak EU-ra gyakorolt hatását feldolgozó esetelemzés bizonyosságát adja annak, hogy az Európai Bíróság rendkívül fontos szerepet és pozíciót tölt be az Európai Unió külkapcsolatai kialakítása és működtetése szempontjából.

Érdeemes tárgyalni Oroszország azon elhatározását is, hogy az integrációnak egy alternatív modelljét építse ki a poszt-szovjet térségben. Ez nem más, mint az Eurázsiai Gazdasági Unió. Bizonyos értelemben ez az EU versenytársaként jelenik meg, ugyanakkor az EU egyfajta mintaként is szolgál számára, bizonyos részeiben az EU megoldásainak tükörképeként tűnik fel. A dolgozat szemügyre veszi, hogy az Európai Gazdasági Unió mely részeit inspirálta az EU, és melyek azok, amelyek inkább az EU versenytársaként írhatók le.

A dolgozat ezért áttekinti az Eurázsiai Gazdasági Unió főbb karakterjegyeit, és megvizsgálja azokat az elemeket, amelyek az EU megoldásaihoz hasonló formában jöttek létre, valamint azokat is, amelyek inkább eltérő természetűek. Ebben a körben a vizsgálat arra az eredményre jutott, hogy az Eurázsiai Gazdasági Unió az integráció kormányközi modelljét valósítja meg. Az integráció elért szintje és az intézmények természete bizonyítja ezen állítás igazságát, mivel az eurázsiai integrációt működtető eljárásokban a nemzetállam alapvető fontossága tükröződik. Azonban az is igaz, hogy a hatáskörök és felhatalmazások meghatározásában kirajzolódnak a szupranacionális szerveződésű regionális integrációkra jellemző karakterjegyek is.

¹⁰² European Council/Council of the European Union: Adoption and review procedures for EU sanctions, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/adoption-review-procedure/> (Letöltés dátuma: 2019. 02. 17.)

Megfigyelhető, hogy Ukrajna az EU és az Eurázsiai Gazdasági Unió közötti verseny színterévé vált, ebből következően nem kerülhető meg annak tárgyalása, hogy Ukrajna milyen viszonyt alakított ki az eurázsiai integrációval és az EU Keleti Partnerség kezdeményezésével, mert az utóbbinak egyik fő célkitűzése, hogy a poszt-szovjet államokat közelítse az Európai Unióhoz. Bizonyos esetekben tanúi lehettünk olyan törekvéseknek, illetve elhangzottak olyan állítások, amelyek arra vonatkoztak, hogy milyen módon lehetne az egyensúlyt kialakítani a két integrációs program között. Az egyensúly megteremtése azonban sokrétű jogi megoldást igényel, amely kizárja annak lehetőségét, hogy az európai és az eurázsiai integrációs programok egyidejű megvalósítására vonatkozó javaslatok szülessenek.

A dolgozat két Magyarországot érintő esetet is megvizsgál, az egyik a magyar-országi energetikai kapcsolatokra vonatkozik, a másik a magyar-ukrán viszonyokat tárgyalja. A magyar-országi energetikai kapcsolatokon belül is az elemzés a nukleáris energiára és a Paks II. projektre koncentrál. Az Európai Bizottság részéről e fejlesztésekkel és azok uniós jognak való megfelelésével kapcsolatban aggályok merültek fel, amelyek főleg egy lehetséges kötelezettségzegési eljárással és a tiltott állami támogatásokkal összefüggésben indított eljárással kapcsolatban fogalmazódtak meg. A disszertációban a szerző arra a következtetésre jut, hogy ezek az események megvilágító erővel mutatnak rá, hogy a szélesebb értelemben vett uniós szabályozási rendszer közvetlenül hatást gyakorol a tagállamokra, akár le is szűkítheti azokat a lehetőségeket, amelyek mentén a tagállamok a harmadik országokkal fennálló kapcsolataikat működtethetik.

Ami Magyarországot és Ukrajnát illeti, a disszertáció szerzője szerint a kettejük között létrejött bilaterális megállapodások szintén hatást gyakorolnak az Ukrajna és az EU közötti kapcsolatokra. Ennek fényében a dolgozat e része kiterjed a magyar-ukrán kapcsolatok hátterének elemzésére, ezen belül is tárgyalja az EU ukrán állampolgárok számára nyújtott azon engedélyét, amely alapján vízummentesen utazhatnak be az EU területére, illetve az EU döntését arról, hogy az ukrán állampolgárok a tagállamok munkaerőpiacához szabadon hozzáférhetnek. A dolgozat áttekinti azt is, hogy ezek a döntések milyen formában érintik Magyarországot.

A disszertáció következtetései

Az Európai Unió Oroszországgal és Ukrajnával kialakított kapcsolatainak jövője azon múlik, hogy az idő múlásával hogyan változnak e viszonyok főbb körvonalai, és hogy tartalmi elemeik milyen fejlődési irányvonalak mentén alakulnak. Ahogy a dolgozatban a szerző állítja, Oroszország nem kíván teljes mértékben az EU által követett értékekhez és normákhoz igazodni. Ez az attitűd jelentős mértékben eltér Ukrajna törekvéseitől, amelynek kifejezett szándéka, hogy az EU teljes jogú tagjává váljon. Ezt az elkötelezettséget leginkább az Ukrajna által aláírt társulási megállapodás tükrözi.

Az EU és Oroszország viszonyának jövőbeli alakulását nem könnyű előre megjósolni. Annak ellenére, hogy bizonyos körökben megfogalmazódnak olyan igények, amelyek a szankciók eltörlését célozzák, illetve e szankciók eredményességét vitatják, vagy arra ösztönöznek, hogy az Unió helyezze új alapokra az Oroszországgal létesített kapcsolatait, előreláthatólag mégis úgy tűnik, hogy a közeljövőben ezek az orosz állammal szemben alkalmazott szankciók továbbra is életben maradnak.

Tagadhatatlan, hogy ezek a büntető jellegű intézkedések kardinális szerepet játszanak az EU és Oroszország között kialakított kapcsolatokban azért is, mert – ahogy a szerző állítja – rendkívül nehéz meghatározni e szankciók időtartamát. Mindenesetre a Krím-félszigeten és Kelet-Ukrajnában történt események miatt az EU által alkalmazott szankciók példája jól illusztrálja, hogy az EU számára milyen eszközök állnak rendelkezésre és miképpen alkalmazza ezeket az eszközöket a harmadik államokkal szemben.

Ahogy láthatjuk azonban, Ukrajna a társulási megállapodás aláírásával világosan és határozottan kifejezte, hogy elkötelezett módon törekszik a mélyebb integráció kiépítésére. Várhatóan ez a folyamat nem áll meg ennél a lépésnél, az idő múlásával előreláthatóan az EU és Ukrajna közötti kapcsolatok szorosabbá válnak, hiszen Ukrajna nem titkolt módon arra törekszik, hogy az EU teljes jogú tagjává váljon.

Figyelembe kell venni azonban azt a tényt is, hogy a teljes jogú tagsággal összefüggésben Ukrajna számára eddig az EU nem kínált előremutató perspektívákat. Ráadásul, ha tekintetbe vesszük az általános bővülési törekvésekkel szembeni ellenszenv erősödését is (lásd a holland népszavazás eredményét), beláthatjuk, hogy ezek nem túl biztató jelek Ukrajna jövőbeli tagsági kilátásaira nézve. Elmondható továbbá az is, hogy a küszöbön álló Brexit fényében – amelynek

hátterében alapvetően a Kelet-Közép Európa uniós tagállamaiból érkező állampolgárok migrációja miatti elégedetlenség húzódik meg –, nem kétséges, hogy az Unió további bővülésére vonatkozó célkitűzések bizonyosan háttérbe szorulnak a jövőben.

Az Európai Unión belül is megfogalmazódtak olyan vélemények, amelyek inkább aggasztónak találják, ha az EU a jövőben a nyugat-balkáni régió államaival bővíti területét, annak ellenére is, hogy az EU ezeknek az államoknak a tagságra vonatkozóan ígéretes lehetőségeket ajánlott fel a stabilizációs és társulási megállapodások aláírásakor.¹⁰³ Kétségtelen, hogy az Unión belül megfogalmazott ilyen és hasonló állítások meghatározóak lesznek Ukrajna jövőbeli tagsági törekvéseire és azok eredményességére nézve. Azt viszont bizonyosan állíthatjuk, hogy a disszertációban körvonalazott tényezők mérlegelése, valamint az EU-val szomszédos államok tekintetében a hosszútávú és életképes külkapcsolati stratégiák kidolgozása során továbbra is meghatározó jelentőségű kihívásokkal kell az EU-nak szembenéznie.

Az Európai Unió energiapolitika terén kialakított kapcsolatait tekintve a dolgot arra a következtetésre jut, hogy Ukrajna azon kísérletei hátterében, hogy jogrendszerét az Unió közös energiajogához igazítsa, a külső kormányzati modell húzódik meg. Ehhez kapcsolódik az is, hogy Ukrajna tagja az Energiaközösségnek, amelyet részben azért hoztak létre, hogy bizonyos, a kelet-európai térséghez tartozó harmadik államok az EU belső energiapiacához csatlakozhassanak. Ezzel ellentétben viszont nem valószínű, hogy Oroszország az említett államokhoz hasonló elvek mentén közelíteni kíván az EU közös energiapolitikáját meghatározó jogi normákhoz.¹⁰⁴

Ha az EU vízumkiadási politikáját vesszük tekintetbe, elmondható, hogy ebben a kontextusban szintén különbségek mutathatók ki a két ország Unióval kialakított kapcsolataiban. Megfigyelhető, hogy Ukrajna mélyebb integrációra törekszik, ez pedig az EU-val kötött társulási megállapodásában tükröződik leginkább, de nyilvánvalóan erre utal az is, hogy az EU-val közösen egy új, vízummentességet magába foglaló utazási rendszert hozott létre. Ez a megállapodás – ahogy már állítottuk – gyakorlati és szimbolikus jelentőséggel is bír. A vízumkiadási politika

¹⁰³ HOPKINS, Valerie (2019): France and Germany pour cold water on Balkans hopes for immediate EU accession, *Financial Times*, 29 April 2019, <https://www.ft.com/content/0c8e1402-6a9f-11e9-80c7-60ee53e6681d> (Letöltés dátuma: 2019.05.30)

¹⁰⁴ GEORGIO, Natasha A. – ROCCO, Andrea (2017): Energy Governance in EU-Russia Energy Relations: Paving the Way Towards an Energy Union 2017, 01/2017, http://epapers.bham.ac.uk/2944/1/IEL_Working_Paper_01-2017.pdf (Letöltés dátuma: 2018. 09. 16.)

területén szintén megmutatkozik, hogy Oroszország milyen mélységű integrációt kíván megvalósítani az EU-val, de megvilágítja az EU-val jelenleg fennálló kapcsolatai természetét is.¹⁰⁵

Azt is figyelembe kell vennünk azonban, hogy bár beszélhetünk az EU harmadik országokat érintő politikájáról (mint például az Ukrajnával és Oroszországgal létrehozott megállapodásairól), az EU továbbra is 28 különböző háttérrel rendelkező független tagállamból áll, amelyek egymástól eltérő nemzeti érdekeket és célkitűzéseket fogalmazhatnak meg. Ez a tényező pedig meghatározza az EU külkapcsolati politikájának irányát is. A tagállamok ráadásul bizonyos területeken egymástól függetlenül, eltérő irányvonalak mentén rendezik kapcsolataikat, amelyek háttérében szintén nemzeti érdekek húzódnak meg.

Jól illusztrálja ezt a 2016-os holland népszavazás esete, amely annak belátásához vezetett, hogy az Uniónak ezekre a fejleményekre reagálnia kell. Nyilvánvaló ugyanis, ha egy állam nyíltan kifejezi csatlakozási szándékát vagy mélyebb integrációs törekvéseit – például társulási megállapodás formájában vagy az általános bővítési politika keretében –, nem hagyható figyelmen kívül, hogy ezek a törekvések érintik a tagállamok sajátos érdekeit is.

Ami például Magyarországot mint az Európai Unió egyik tagállamát, illetve mint Ukrajnával szomszédos államot illeti – és amelyet az energiapiac területén fontos kötelékek fűznek Oroszországhoz – hasonlóan a többi tagállamhoz, sajátos nemzeti érdekek is meghatározzák döntéseit. Ez látható az energiapolitika területén Oroszországgal létrehozott megállapodásainak tartalmában, és bizonyos területeken az Ukrajnával fennálló kapcsolataiban is.

Jól példázzák ezek az esetek, hogy a tagállamok milyen mértékben gyakorolnak hatást az integrációs eljárásokra, és azt is, hogyan képesek harmadik államokkal az Uniótól és egymástól független külpolitikát kialakítani, miközben külpolitikai célkitűzéseik irányát nagyban befolyásolja az európai integrációs eljárás, annak struktúrája, szabályozása és jogi háttere. Magyarország és Oroszország energiaügyi kapcsolatainak tárgyalásakor az elemzés a nukleáris energia és Paks II példáját említi. Ezek azért fontos példák, mert hozzájárulnak a jelenleg fennálló, az Oroszországgal szemben alkalmazott korlátozó intézkedések miatt kialakult feszültségek megértéséhez, és arra is rámutatnak, hogy bizonyos tagállamok, például Magyarország a nemzeti érdekek megvalósításának fontosságával érvelnek, amikor az Oroszországgal kialakított

¹⁰⁵ Mindazonáltal meg kell jegyeznünk, hogy 2017-ben Oroszország nyújtotta be a legtöbb schengeni vízumkérelmet. Lásd Schengen Visa Info (2018): *Russia tops chart with most Schengen visa applications in 2017*, 8 May 2018, <https://www.schengenvisainfo.com/news/russia-tops-chart-with-most-schengen-visa-applications-in-2017/> (Letöltés dátuma: 2019. 02. 13.)

kapcsolataikról van szó. Az Európai Bizottság aggályainak adott hangot ezzel kapcsolatban, ez pedig azt bizonyítja, hogy az általános értelemben vett uniós szabályozási rendszer közvetlenül hatást gyakorol, bizonyos esetekben pedig korlátok közé szorítja a tagállamok harmadik országokra irányuló külpolitikai törekvéseit. Ezek az eljárások a neofunkcionalista elmélet kereteibe illeszkednek, hiszen itt a szupranacionális szint és intézményi struktúra előtérbe helyezése érvényesül.

Ukrajna láthatóan nehézségekbe ütközik, amikor többirányú célkitűzéseket kell megvalósítania a határain fekvő két szomszédos integrációs program keretei között. A függetlensége elnyerése óta eltérő intenzitással törekedett mindkét irányban megfelelni, azonban az európai és az eurázsiai integrációs programok egymástól sok tekintetben eltérő szabályozása és követelményei miatt a gyakorlatban kevesebb sikerrel tudta megvalósítani a kétirányú elkötelezettséget. 2014-ben pedig a társulási megállapodás aláírásával az ország egyértelműen kifejezte, hogy az európai integráció mellett tette le voksát.

A dolgozat záró következtetéseként kijelenthető, hogy azon államok számára, amelyek egyidejűleg többdimenziós és többirányú célkitűzések megvalósítására törekednek, azaz mind az EU, mind pedig az Eurázsiai Gazdasági Unió irányába is lépéseket tesznek, az egyetlen életképes megoldás az lehet, ha az EU átfogó egyetértésre és megállapodásra jut az Eurázsiai Gazdasági Unióval. A jelenlegi körülmények között azonban ez nem valószínű, hogy megtörténik. Mindazonáltal az Európai Unió, és az Eurázsiai Gazdasági Unió is törekszik a saját szervezetirendszerük határain átnyúló, szélesebb és tágabb integrációs térség kialakítására.¹⁰⁶

¹⁰⁶ ELIA, Danilo (2016): The Greater Eurasia, Putin's idea of Europe after Brexit, *Eastwest*, June 29 2016, <http://eastwest.eu/en/opinions/riding-the-russian-rollercoaster/the-greater-eurasia-putin-s-idea-of-europe-after-brexite>, (Letöltés dátuma: 2017. 08. 02.); Sputnik News (2016): *From Lisbon to Vladivostok: Merkel Seeks Free Trade Zone Between Russia, EU*, 5 June 2016, <https://sputniknews.com/politics/201606051040810928-merkel-eu-russia-cooperation/>, (Letöltés dátuma: 2017. 08. 02.); The Baltic Course (2015): Lithuanian MFA: Juncker's words on EU-Russia ties his personal opinion, not EU's, 20 November 2015, http://www.baltic-course.com/eng/baltic_states/?doc=113180, (Letöltés dátuma: 2017. 08. 02.)

Nyilvántartási szám: DEENK/157/2019.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Haitas, Daniel

Neptun kód: IQ6FR7

Doktori Iskola: Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

MTMT azonosító: 10054601

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (8)

1. **Haitas, D.:** Aspects of Hungary-Russia Energy Relations in the Context of European Union Law.
JURA. 24 (2), 368-377, 2018. ISSN: 1218-0793.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
2. **Haitas, D.:** Eurasian Integration and Ukraine.
Jog, állam, politika. 10 (2), 179-192, 2018. ISSN: 2060-4580.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
3. **Haitas, D.:** Observations with regards to China's relations with Romania and Moldova.
Lex ET Scientia International Journal. 25 (2), 105-115, 2018. ISSN: 1583-039X.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
4. **Haitas, D.:** Shang Yang and Legalist Reform in the Ancient Chinese State of Qin.
Lex ET Scientia International Journal. 25 (1), 100-111, 2018. ISSN: 1583-039X.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
5. **Haitas, D.:** The EU-Ukraine Association Agreement, the 2016 referendum in the Netherlands and Visa Liberalisation.
Iustum Aequum Salutare. 14 (3), 165-175, 2018. ISSN: 1787-3223.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
6. **Haitas, D.:** An overview of the Eurasian Economic Union and its relationship with Serbia.
Zbornik radova Pravnog fakulteta (Novi Sad). 51 (3-1), 895-905, 2017. ISSN: 0550-2179.
DOI: <http://dx.doi.org/10.5937/zrpfns51-14472>
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: B
7. **Haitas, D.:** Early steps from Kiev towards Europe: An overview of formative agreements between Ukraine and the European Union.
JURA. 23 (2), 306-314, 2017. ISSN: 1218-0793.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: publikaciok@lib.unideb.hu

8. **Haitas, D.:** Ukraine's attempts at legal approximation to the EU's energy acquis and changes in its gas importation practices.

Forum. Acta juridica et politica. 6 (2), 93-107, 2016. ISSN: 0324-6523.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága irányelvei szerint:

„A” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 7, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 7

„B” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 1, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 1

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2019.04.16.

